

Verkkokatsauksia 36/2014

Sisällys

Tiivistelmä	1
1 Henkirikollisuuden seurantajärjestelmä	2
2 Historiallinen ja alueellinen kehitys	2
3 Rikokset	8
4 Rikososapuolet	17
5 Henkirikosten seuraukset	24
6 Henkirikollisuuden kehityslinjoja 2003–2012	30
Kirjallisuus	34
Liitteet	36

Yhteystiedot

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos
Pitäkänranta 3 A, 5. krs
PL 444, FI-00531 Helsinki
Puh. 029 5665300
Fax. 029 5665365

Sähköposti etunimi.sukunimi@om.fi
Kotisivu www.optula.om.fi

Martti Lehti

Henkirikoskatsaus 2014

Tiivistelmä

- Vuonna 2013 poliisin tietoon tuli Tilastokeskuksen poliisitilaston mukaan 108 (+1 %) uhrin kuolemaan johtanutta tahallista väkivaltarikosta. Rikollisuustaso 100 000 asukasta kohti oli 2,0.
- Henkirikollisuuden seurantajärjestelmän (HSJ), johon rikokset kirjataan vasta esitutkinnan päätyttyä, tämän hetkisen arvion (31.1.2013) mukaan henkirikosten määrä vuonna 2013 oli 101 (+15 %). Rikollisuustaso 100 000 asukasta kohti oli 1,8.
- Vaikka henkirikosten määrä vuonna 2013 kasvoikin edelliseen vuoteen verrattuna, oli se edelleenkin matala viime vuosikymmenten keskitasoon verrattuna. Vuotuinen henkirikollisuuden taso on ollut vuotta 2013 matalampi vain seitsemänä vuonna vuoden 1927 jälkeen, jolloin valtakunnallinen rikostilastointi maassamme aloitettiin.
- Henkirikollisuuden taso on viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikana ollut selvässä laskussa, joskin vuotuiset vaihtelut ovat olleet suuria. Lasku on tapahtunut miesten tekemissä henkirikoksissa. Henkirikollisuus on tällä hetkellä samalla tasolla kuin 1960-luvun puolivälissä.
- Henkirikosten pääosa liittyy keski-ikäisten työelämän ulkopuolella olevien miesten keskinäisiin alkoholinkäyttötilanteisiin. Vuosina 2003–2012 68 %:ssa aikuisten välisiä henkirikoksia kaikki osapuolet olivat rikoshetkellä humalassa, 83 %:ssa rikoksia ainakin yksi osapuolista oli humalassa.
- Henkirikoksissa yleisin uhri on tuttavain tai ystävien surmaama mies (46 % uhreista). Seuraavaksi yleisimmät ovat parisuhdekumppanin surmaama nainen (18 %) ja uhrille ennalta tuntemattoman henkilön surmaama mies (9 %).
- Vuosina 2003–2012 henkirikoksiin syyllistyneistä miehistä 54 % oli tuomittu tuomoistuimessa henki- tai pahoinpitelyrikoksesta viimeisten kymmenen vuoden aikana ainakin kerran, 36 % oli ollut aikaisemmin vankilassa.
- Henkirikollisuuden alueelliset tasoerot ovat huomattavat. Korkeimmat rikollisuustasot löytyvät Itä- ja Pohjois-Suomen maakunnista.
- Henkirikollisuuden taso on Suomessa Euroopan unionin kuudenneksi korkein ja keskimääräistä korkeampi myös kaikki Euroopan maat huomioiden. Rikollisuustason korkeus selittyy suurelta osin keski-ikäisten työttömien miesalkoholistien poikkeuksellisen korkealla rikollisuustasolla. Muiden sosioekonomisten ryhmien henkirikollisuus ei Suomessa tasoltaan juurikaan eroa muiden läntisen Euroopan maiden tilanteesta.
- Henkirikoksista vuosina 2003–2010 epäillyistä 86 % vastaan nostettiin syyte ja 76 % tuomittiin rangaistukseen. Rangaistukseen tuomituista 93 % sai ehdottoman vankeusrangaistuksen. Katsauskaudella taposta tuomittujen miesten keskirangaistus oli 9 vuotta 5 kuukautta ja naisten 8 vuotta 8 kuukautta vankeutta.

Huomautuksia

- Ellei toisin mainita katsauksen tiedot perustuvat henkirikollisuuden seurantajärjestelmän tietoihin ja Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksiin.
- Henkirikollisuuden seurantajärjestelmä on sisäasiainministeriön poliisiosaston, Poliisiammattikorkeakoulun ja Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen yhteisesti ylläpitämä tietokanta.

1 Henkirikollisuuden seurantajärjestelmä

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Poliisiammattikorkeakoulu ja sisäasiainministeriön poliisiosasto käynnistivät 1.6.2002 henkirikollisuuden seurantajärjestelmän. Hankkeen tavoitteena on seurata henkirikosten määrän ja piirteiden kehitystä sekä tuottaa tietoa, jota voidaan käyttää henkirikosten ehkäisyyn, rikosten selvittämiseen ja väkivallan syiden perustutkimukseen. Henkirikosten seurantahanke on tarkoitettu pysyväksi. Tällä hetkellä sopimus on voimassa vuoden 2014 kesäkuuhun saakka.

Tietokantaan kirjataan perustiedot poliisin tietoon tulevien henkirikosten (murha, tappo, surma, lapsen surma) ja tahallisen pahoinpitelyrikoksen yhteydessä tehtyjen kuolemantuottamusrikosten osapuolista sekä teonpiirteistä. Tietokantaan ei kerätä tietoja henkirikoksen yrityksistä tai muista väkivaltarikoksista.

Tiedot kerätään rikosten esitutkinnasta vastaavilta henkilöiltä määrämuotoisella sähköisellä lomakkeella. Ne kirjataan, kun esitutkinta on saatettu loppuun tai rikoksen ilmi tulosta on kulunut yksi vuosi. Käytännössä

tietokanta sisältää siten tietoja poliisin tietoon tulleista ja *esitutkinnassa todennäköisiksi henkirikoksiksi* todetuista tapauksista. Tietojen kattavuus tarkistetaan poliisiasiain tietojärjestelmään (PATJA) kirjattujen rikosilmoitusten avulla.

Tutkintalomakkeessa on rikosta ja sen ominaispiirteitä koskevia kysymyksiä kaikkiaan 34, rikososapuolia koskevia kysymyksiä on 45 ja tutkinnallisia seikkoja koskevia kysymyksiä kahdeksan. Seurannan pääasiallinen laskentayksikkö on henkirikoksen uhri.

Henkirikostietokannan käyttöoikeus on Oikeuspoliittiselle tutkimuslaitoksella ja Poliisiammattikorkeakoululla. Tietoja julkistetaan vain muodossa, josta yksittäisiä asianosaisia ei voida tunnistaa.

Tietokannan ylläpito, rahoitus ja siihen perustuva tutkimus on jaettu Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen, Poliisiammattikorkeakoulun ja sisäasiainministeriön poliisiosaston kesken. Tietokantaa säilytetään Poliisiammattikorkeakoulussa ja Oikeuspoliittisessa tutkimuslaitoksessa.

2 Historiallinen ja alueellinen kehitys

Henkirikollisuus Euroopassa. Rikollisuuden kansainvälisen vertailun ongelmana on se, että rikostunnusmerkistöt eroavat maittain huomattavasti. Esimerkiksi rikokset ”henkirikoksen yritys” ja ”pahoinpitely” voivat eri maissa merkitä hyvinkin eriasteista väkivaltaa. Kuolemaan johtaneen väkivallan kohdalla vertailuongelma on vähäisempi. Kuitenkin myös täytettyjä henkirikoksia koskevia rikostilastotietoja vertailtaessa on muistettava, että henkirikoksia tilastoidaan hyvinkin monenlaisilla ja kirjavilla rikosnimikkeillä, joista aina ei suoraan ilmene että kyseessä on uhrin kuolemaan johtava väkivaltarikos. Ongelmia tuottaa myös rajanveto tahallisten ja tuottamuksellisten tekojen välille.

Yksiselitteisin tahallisen väkivallan kansainvälisesti kattava ja vertailukelpoinen tilastollinen lähde on maailman terveysjärjestön WHO:n keräämät kuolemansyytilastot. Tosin maakohtaiset erot esimerkiksi rikosten selvityskyvyssä vaikuttavat myös niiden sisältämien tietojen vertailukelpoisuuteen. Kansallisten kuolemansyytilastojen tapaan WHO:n tilastoissa henkirikoksen aiheuttamiksi kuolemantapauksiksi kirjataan ainoastaan ne, joissa kuolemaan johtaneet vammat aiheuttanut väkivalta on kyetty selvittämään tahalliseksi ja uhrista on voitu kirjoittaa kuolinsyytödistus.

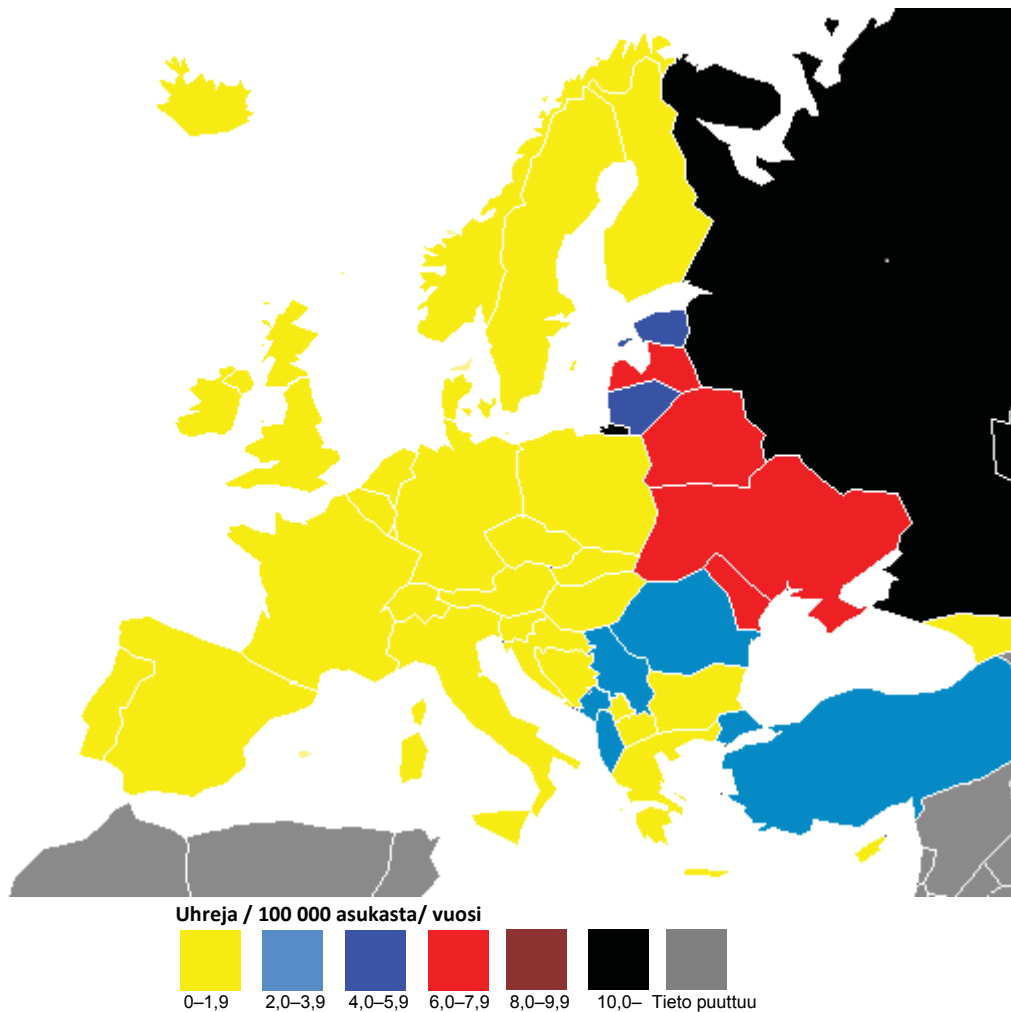
Euroopan voi henkirikollisuuden tason perusteella jakaa neljään vyöhykkeeseen.¹ Läntisessä Euroopassa (Skandinavian maat, Sveitsi ja kaikki Euroopan unionin vanhat jäsenmaat Suomea lukuun ottamatta) henkirikollisuuden asukaslukuun suhteutettu vuotuinen taso on jo pitkään ollut 0,5–1,9 surmattua 100 000 asukasta kohti. Länsi-Euroopassa ja Skandinavian

maissa tilanne on ollut suhteellisen vakaa 1800-luvun puolivälistä saakka, Välimeren maissa henkirikollisuus laski länsieurooppalaiselle tasolle vasta toisen maailmansodan jälkeen. Samaan alhaisen henkirikollisuuden vyöhykkeeseen kuuluvat myös itäisen Keski-Euroopan ja Länsi-Balkanin maat. Tosin 1990-luvun yhteiskunnalliseen ja taloudelliseen murrokseen liittyi niissä väkivaltarikollisuuden voimakas kasvu, jonka seurauksena henkirikollisuustaso kaksinkertaistui. Muutos jäi kuitenkin lyhytaikaiseksi ja rikollisuus on sittemmin palannut aiemmalle tasolle.

Perinteisiä korkean henkirikollisuuden maita Euroopassa ovat olleet Suomi sekä Itä-Balkanin, Baltian ja Itä-Euroopan maat. Itä-Euroopassa, Baltian maissa ja Balkanilla 1990-luvun yhteiskunnalliset muutokset aiheuttivat vielä Keski-Eurooppaakin rajumman väkivaltarikollisuuden kasvun ja toisin kuin Keski-Euroopassa erityisesti entisen Neuvostoliiton alueella rikollisuustaso on edelleen huomattavasti korkeampi kuin 1980-luvun lopulla. Baltian maista Virossa ja Liettuaassa henkirikollisuus on tosin nykyisin palannut 1990-luvun väkivalta-aaltoa edeltävälle tasolle, Latviassa rikollisuustaso on edelleenkin puolitoistakertainen 1980-luvun lopun tasoon nähden. Eniten henkirikoksia asukasta kohti tehdään Euroopassa tällä hetkellä Venäjällä. Henkirikollisuuden tasoerot maan sisällä ovat kuitenkin suuret. Uralin itäpuolisilla alueilla rikollisuustaso on noin kaksinkertainen maan keskitasoon verrattuna ja vastaavasti Etelä-Venäjällä vain puolet maan keskitasosta. Pietarin, Murmanskin ja Moskovan alueilla henkirikollisuuden taso on viime

¹ Tiedot perustuvat pääosin WHO:n kuolemansyytilastoihin. Kunkin maan osalta on käytetty viiden viimeisen saatavilla olleen vuoden keskitasoa (useimpien kohdalla vuosia 2007–2011).

vuosina ollut viidenneksen koko maan rikollisuustason alapuolella, Karjalan tasavallassa maan keskitasoa (Pridemore 2003).

Kuvio 1 Tahallisen väkivallan seurauksena kuolleiden vuotuinen määrä väestön 100 000 henkeä kohden. Viimeisten viiden vuoden keskiarvo. Laskettu WHO:n luvuista.

Taulukko 1 Suomen sijoittuminen henkirikoskuolemariskin vertailussa Euroopassa (WHO)²

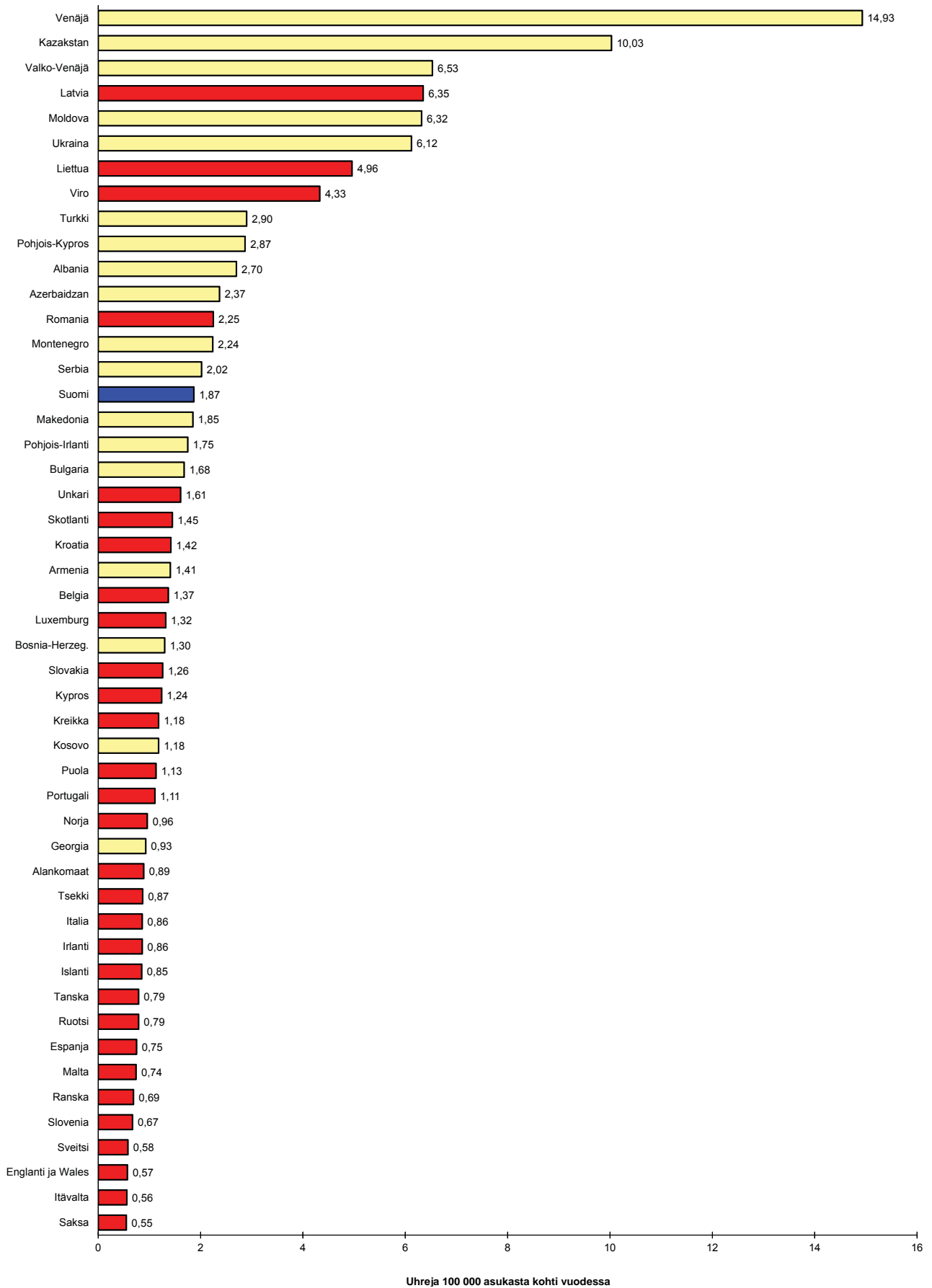
	Naiset	Miehet	Koko väestö
Eurooppa 49	15.	18.	16.
EU 31	6.	6.	5.
EMU 18	3.	3.	3.

* Mitä pienempi numero, sitä korkeampi riski.

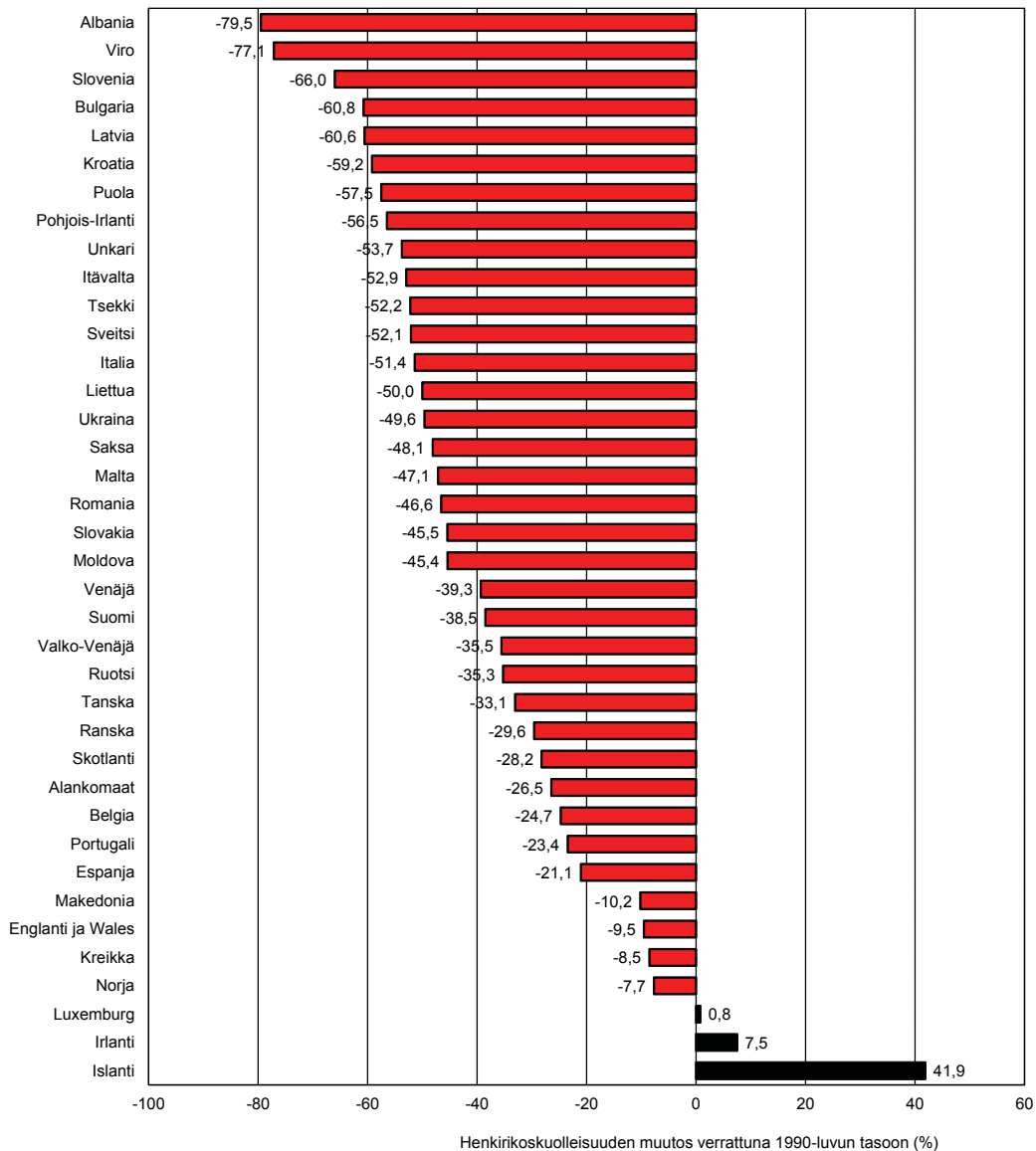
Vaikka henkirikoskuolleisuus Suomessa on euroopalaisittain korkea, on se maailman mittakaavassa alhainen. Euroopan unioni on henkirikoskuolleisuudella mitaten yksi maailman väkivallattomimmista alueista. Ainoastaan eräissä Pohjois-Afrikan, Lähi-idän ja Itä-Aasian maissa henkirikollisuus on yhtä harvinaista. Venäjän ohella maailman väkivaltaisimmat valtiot löytyvät tällä hetkellä pääosin Afrikasta ja latinalaisesta Amerikasta (van Dijk 2006; Global Study on Homicide 2011; WHO).

Henkirikollisuus on viimeisten kahden vuosikymmenen kuluessa vähentynyt Euroopassa myös entisten sosialistimaiden ulkopuolella, maanosan maista ainoastaan Islannissa, Irlannissa ja Luxemburgissa rikollisuustaso on tällä hetkellä 1990-luvun keskitasoa korkeampi. Entisten sosialistimaiden ohella monissa perinteisesti alhaisen henkirikollisuuden maissa (Itävalta, Saksa, Sveitsi) tason lasku on ollut huomattava. Rikollisuustason lasku Suomessa on ollut hieman Euroopan talousalueen keskimääräistä laskua nopeampaa.

² Ks. myös Salmi et al.: Perheväkivalta Suomessa (<http://www.optula.om.fi/fi/index/julkaisut/verkkokatsauksia-sarja/perhevakivaltasuomessa.html>) ja Lehti: Naiset henkirikosten uhreina 2002–2007 (<http://www.optula.om.fi/fi/index/julkaisut/verkkokatsauksia-sarja/naisethenkirikostenuhreina2002-2007.html>).

Kuvio 2 Henkirikoksiin kuolleiden vuotuinen määrä väestön 100 000 henkeä kohti. Viimeisten viiden vuoden keskiarvo. Euroopan talousalue punaisella. Bosnia-Herzegovinan ja Turkin tiedot koskevat vuotta 2008. Englantia, Skotlantia ja Pohjois-Irlantia on käsitelty erillisinä tilastointiyksikköinä (WHO)

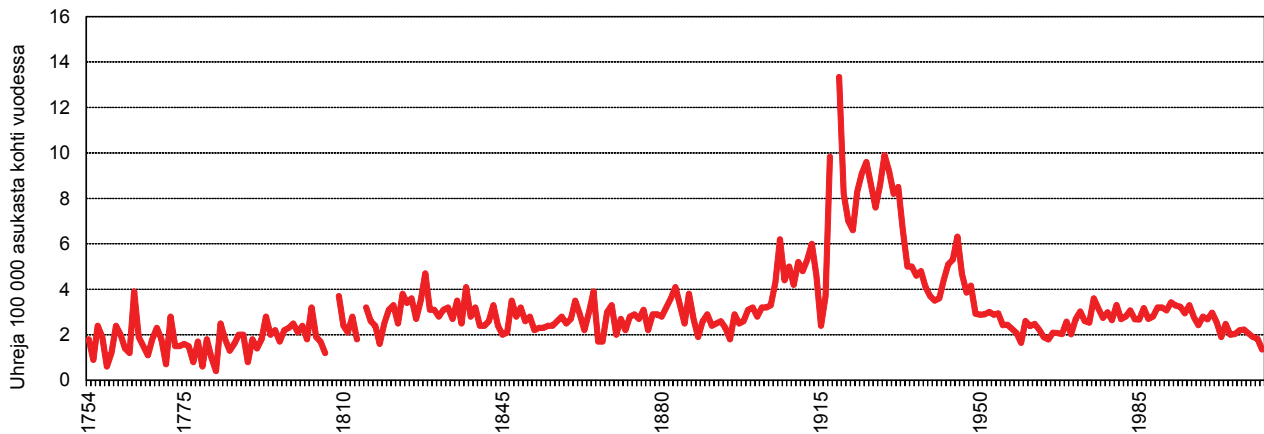
Kuvio 3 Henkirikoskuolleisuuden muutos Euroopassa 1990-luvulta 2010-luvulle. Nykytaso (ks. kuvio 2) verrattuna 1990–1999 keskiarvoon (WHO)

Historiallinen kehitys Suomessa. Henkirikollisuuden historian lähteet ovat Suomessa kansainvälisesti poikkeuksellisen hyvät. Kuolemansyytietoja tahallisen väkivallan uhriina kuolleista on saatavissa 1750-luvulta alkaen, oikeudelliset lähdesarjat ulottuvat 1500-luvulle.

Kahden viime vuosisadan aikana henkirikollisuuden taso on ollut Suomessa olennaisesti korkeampi ja tason vaihtelut jyrkempiä kuin muissa Pohjoismaissa ja pääosassa läntistä Eurooppaa. Näin ei kuitenkaan ole ollut aina, vielä 1700-luvulla rikollisuustaso oli sama kuin muualla läntisessä Euroopassa. Erot syntyivät teollistumisen aikakaudella henkirikollisuuden vähentyessä Euroopassa ja Pohjoismaissa ja samanaikaisesti lisääntyessä Suomessa (Lehti 2001).

Suomen lähihistorian väkivaltaisina kausi henkirikollisuudella mitaten oli ajanjakso suurlakkovuodesta 1905 kieltolain kumoamisvuoteen 1932. Maassa surmattiin tuolloin vuosittain kolminkertainen määrä

ihmisiä asukasta kohti nykyiseen verrattuna. Toinen lyhyempi väkivaltapiikki oli välittömästi toisen maailmansodan jälkeen vuosina 1945–1947. Vastaavasti viime vuosisadalle osui myös tunnetun historiamme väkivallattomin jakso, 1950-luvun lopulta 1960-luvun lopulle. Henkirikollisuuden taso oli tuolloin kolmanneksen viime vuosikymmenten keskitasoa alhaisempi. Viime vuosikymmenten suhteellisen korkean henkirikollisuuden jakso alkoi 1969, suuren alkoholireformin vuonna (Kivivuori 2002). On liian aikaista sanoa, onko se lopullisesti päättynyt, mutta viime vuosina henkirikollisuus on palannut vuotta 1969 edeltäneelle tasolle, jopa vähäisemmäksi. Kuolemansyytilaston näyttämä henkirikosten määrä oli vuonna 2012 pienin sitten vuoden 1895, matalampaa rikollisuustasoa saa etsiä 1700-luvulta, jolloin tilastot olivat huomattavasti aukollisempia kuin nykyään.

Kuvio 4 Henkirikoskuolleisuuden kehitys Suomessa 1754–2012 (ei sisällä lapsensurmia; sota- ja vallankumousvuodet 1808 ja 1918 on jätetty pois; Verkko 1948; Tilastokeskus)

Taulukko 2 Henkirikosten (pl. lapsensurmat) tekijät ja uhrin sukupuolen mukaan Suomessa 1748–2012 (Viljanen 1983; Koskivirta 2001; Ylikangas 1976; Tilastokeskus)

Vuodet	HKT	Mies					Nainen					N
		%	taso	%	taso	N	Vuodet	%	taso	%	taso	
1748-1807*	4,4	88,1	7,2	11,9	0,9	193	1754-1789	74,3	2,5	25,7	0,8	335
1789-1825**	6,9	94,6	24,6	5,4	1,3	447	1790-1849	85,9	4,8	14,1	0,7	1 807
							1850-1890	86,8	4,9	13,2	0,7	2 140
1891-1899	2,5	90,0	4,0	10,0	0,4	488	1891-1899	83,3	4,2	16,7	0,8	574
1900-1904	3,1	91,0	4,9	9,0	0,5	356	1900-1904	88,1	5,6	11,9	0,7	438
1905-1913	5,0	94,7	8,3	5,3	0,4	1 134	1905-1913	86,6	8,8	13,4	1,3	1 393
1920-1932	8,4	97,0	16,9	3,0	0,5	3 742	1920-1932	91,4	16,8	8,6	1,5	3 896
1933-1939	4,8	96,3	10,2	3,7	0,4	1 306	1933-1939	81,3	8,6	18,7	1,9	1 295
1940-1944	4,4	95,6	10,0	4,4	0,4	930	1940-1944	81,5	7,3	18,5	1,6	859
1945-1948	4,8	96,3	12,7	3,7	0,4	966	1945-1948	82,6	8,3	17,4	1,4	54
1949-1959	2,6	95,2	4,5	4,8	0,2	1 039	1949-1959	71,0	3,9	29,0	1,4	1 157
1960-1969	2,2	94,6	3,5	5,4	0,2	818	1960-1969	70,3	3,2	29,7	1,3	1 006
1970-1979	2,9	92,5	4,9	7,5	0,4	1 221	1970-1979	74,4	4,4	25,6	1,4	1 222
1980-1989	2,9	92,3	4,8	7,7	0,4	1 239	1980-1989	70,3	4,2	29,7	1,7	1 413
1990-1999	3,0	90,1	5,3	9,9	0,6	1 478	1990-1999	71,1	4,4	28,9	1,7	1 550
2000-2009	2,4	87,4	4,7	12,6	0,7	1 392	2000-2009	70,1	3,3	29,9	1,3	1 212
2010-2012	1,7	87,2	3,6	12,8	0,5	328	2010-2012	66,1	2,3	33,9	1,1	274

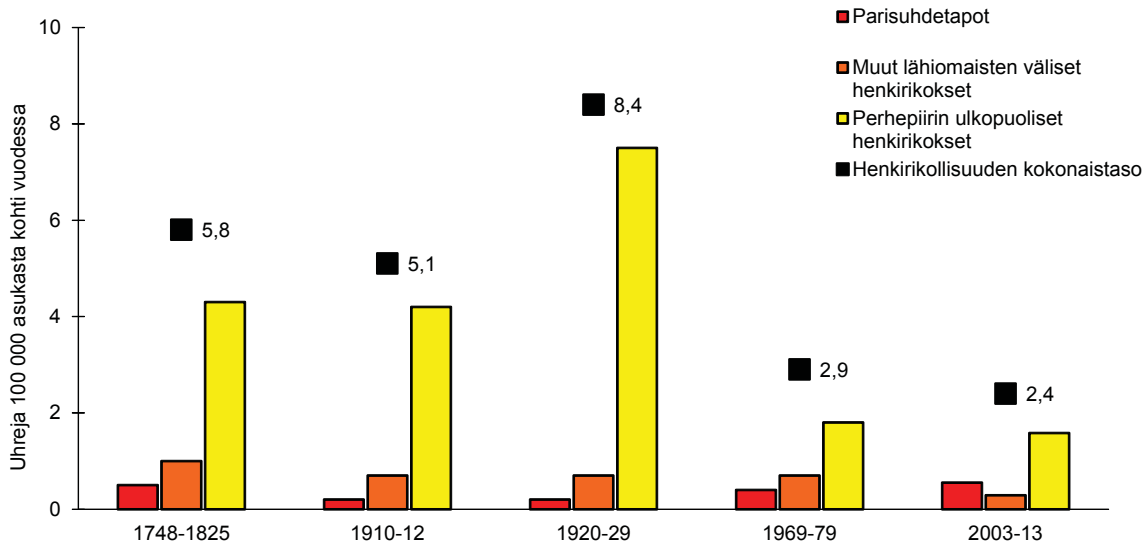
* Savo-Karjalan lääni; ** Vaasan lääni; Vuosien 1748–1825 tiedot koskevat alioikeuksissa syytettyjä; 1891–1899 tiedot alioikeuksissa tuomittuja; 1990– tiedot murhista, tapoista ja surmista epäiltyjä; taso = tekijöitä/uhreja 100 000 miestä/naista kohti vuodessa; HKT = henkirikoskuolleisuuden vuotuinen keskitaso 100 000 asukasta kohti.

Henkirikollisuus on Suomessa ollut koko sen ajan, jolta tietoja on saatavissa, miesten keskinäistä rikollisuutta. Vuosisadasta ja vuosikymmenestä toiseen rikoksiin syyllistyneistä 90–95 prosenttia on ollut miehiä, uhreista miesten osuus on vaihdellut 70 prosentista runsaaseen 90 prosenttiin. Korkeimmillaan osuus oli 1900-luvun alkupuolella. Toisen maailmansodan jälkeen naisten osuus uhreista on ollut kasvussa. Rikollisuustason muutokset ovat pääsääntöisesti koskeneet lähinnä miesten keskinäistä väkivaltaa. Naisten tekemien samoin kuin naisiin kohdistuneidenkin henkirikosten määrän kehitys on ollut vakaata.

Henkirikollisuuden ikärakenteessa muutokset ovat olleet suurempia. Vielä ennen toista maailmansotaa henkirikollisuus oli pääosin nuorisirikollisuutta. Sekä

syllisistä että uhreista valtaosa oli alle 30-vuotiaita. Viimeisten viidenkymmenen vuoden aikana ikärakenne on muuttunut olennaisesti. Nykyisin sekä rikosten tekijät että uhrin ovat pääosin keski-ikäisiä. Samalla alle 30-vuotiaiden miesten väestöön suhteutettu rikollisuustaso on pienentynyt murto-osaan sotia edeltäneestä ajasta.

Kehitys ei ole ollut identtistä myöskään rikostyyteittäin. Lähisuhdeväkivaltaan liittyneiden henkirikosten määrän kehitys on ollut vakaampaa kuin muun henkirikollisuuden. Kokonaisrikollisuustason vaihtelu on tapahtunut lähinnä tuttavien keskinäisessä rikollisuudessa, samoin rikollisuustason lasku toisen maailmansodan jälkeen (ks. kuvio 5).

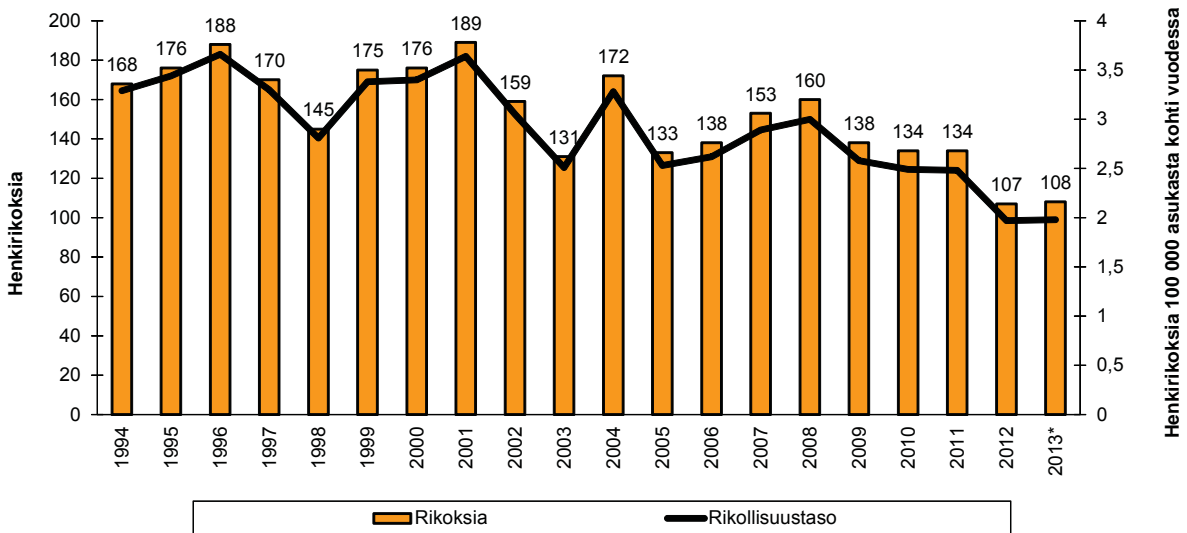
Kuvio 5 Henkirikollisuuden taso rikostyypeittäin 1748–2012 (Viljanen 1983; Koskivirta 2001; Ylikangas 1976; Henkirikollisuuden seurantajärjestelmä)

Henkirikollisuuden kehitys viime vuosikymmeninä.

Henkirikosten vuotuinen määrä on ollut Suomessa laskussa 1990-luvun puolivälistä alkaen. Lasku on aiheutunut miesten tekemien rikosten, sekä miehiin että naisiin kohdistuneiden, määrän selvästä vähentymisestä. Henkirikosten rikostilaston mukainen kokonaismäärä vuonna 2013 oli 108.

Laskeva kehitys Suomessa on ollut osa yleisempää kansainvälistä kehitystä. Henkirikosten määrä

on samanaikaisesti vähentynyt myös muissa Euroopan maissa ja useimmissa Euroopan ulkopuolisissa teollisuusmaissa (kuvio 3). Siitä, mikä laskun on aiheuttanut, ei toistaiseksi ole muodostunut selvää näkökantaa (Eisner 2008). Rikollisuustason lasku ei näyttäisi kuitenkaan olevan suorassa yhteydessä esimerkiksi demografiseen kehitykseen, vaikka väestön vanheneminen onkin erityisesti Euroopassa siihen myötävaikuttanut (Nieuwebeerta & Leistra 2007).

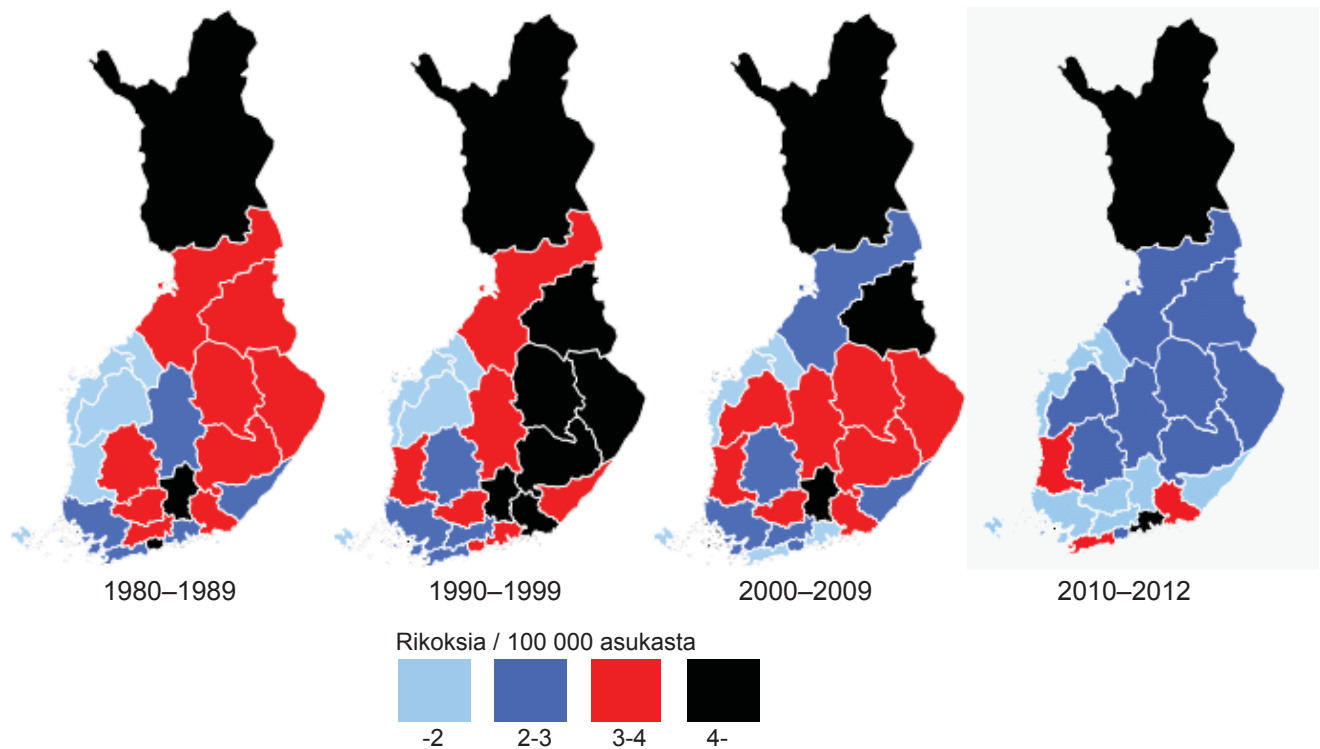

Kuvio 6 Henkirikosten määrä ja rikollisuustaso 1994–2013 (Tilastokeskus; 2013 tiedot ennakkotietoja)

Alueellinen jakauma. Kuntatyypiryhmien väliset erot henkirikollisuuden tasossa ovat Suomessa tällä hetkellä olemattomat. Sen sijaan henkirikollisuuden alueelliset erot ovat huomattavat. Korkean väkivallan alueilla rikollisuustaso on pääsääntöisesti korkea kuntatyyppistä riippumatta, matalan henkirikollisuuden

alueilla vastaavasti maan keskiarvon alapuolella niin kaupungeissa kuin maaseudullakin.

Korkean henkirikollisuuden maakunnat ovat viime vuosikymmeninä löytyneet pääasiassa Itä- ja Pohjois-Suomesta (ks. kuvio 7).

Kuvio 7 Henkirikollisuuden taso maakunnittain 1980–2012 (Laskettu Tilastokeskuksen luvuista; sisältää rikostilastossa murhaksi, tapoksi, surmaksi, lapsensurmaksi ja pahoinpitelyrikoksen yhteydessä tehdyksi kuolemantuottamurikokseksi nimetyt teot)

3 Rikokset

Seuraavat tiedot perustuvat henkirikollisuuden seurantaan järjestelmään 20.1.2014 mennessä kirjattuihin 1.1.2003–31.12.2012 tehtyihin henkirikoksiin. Katsauskaudelta tammikuun 2013 puoliväliin mennessä kirjattujen henkirikosten määrä oli 1 175, joista neljännestä oli tietokannassa merkitty pimeiksi. Pääepäiltyjä selvitettyissä rikoksissa oli 1 078. Epäiltyjen ja uhrien aiempaa rikollisuutta koskevat tiedot on kerätty Oikeusrekisterikeskuksen pitämästä rikosrekisteristä ja Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tuomiolauselmatietokannasta. Rikosten seuraamuksia koskevat tiedot on saatu Oikeusrekisterikeskuksesta ja Valtakunnansyyttäjänvirastosta. Osapuolten aiempaa rikollisuutta ja rikosten seuraamuksia koskevia tietoja ei ole toistaiseksi ollut saatavissa vuonna 2012 tehdyistä henkirikoksista.

Osapuolten aiempi rikollisuus. Huomattavalla osalla henkirikoksiin syyllistyneistä miehistä ja naisista on aiempia rikostuomioita. Katsauskauden miessyylisistä 71 prosenttia ja naissyylisistä 50 prosenttia oli tuomittu vuosina 1999–2011 ainakin kerran rikoslakirikoksista rangaistukseen. Rikosrekisterin (aiempia vankeus- tai yhdyskuntapalvelutuomioita) miessyylisistä omasi 59 prosenttia ja naissyylisistä 36 prosenttia. Aiempia suoritettuja ehdot-

tomia vankeustuomioita miessyylisistä oli 36 prosentilla ja naissyylisistä 15 prosentilla. Vankilassa olleista miehistä 75 prosentilla vankilakertoja oli ollut useampia.

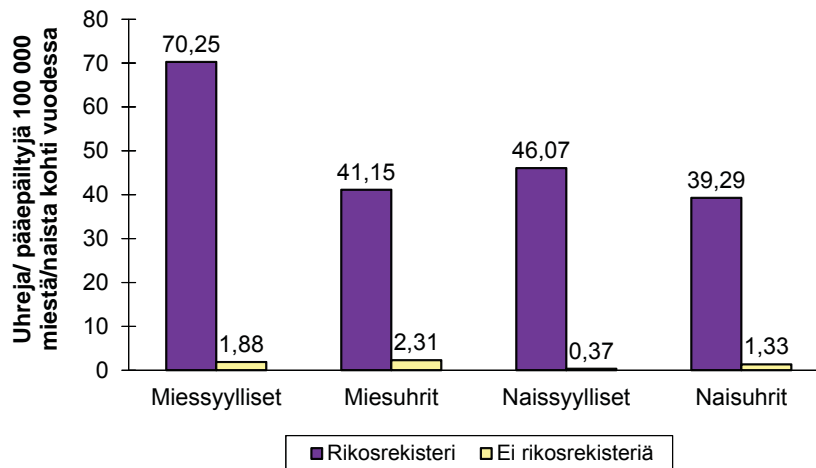
Henkirikollisuuden seurantaan järjestelmään kerätään erikseen tiedot rikoksesta epäiltyjen aiemmasta väkivaltarikollisuudesta. Tiedot eivät perustu Oikeusrekisterikeskuksen tietokantoihin, vaan esitutkinnassa ilmi tulleet. Ne koskevat siten, ei ainoastaan aiemmin ilmi tullutta väkivaltarikollisuutta, vaan myös aiempaa viranomaisten tietoon tulematta jäänyttä väkivaltaa. Näiden tietojen mukaan katsauskauden miessyylisistä 72 prosenttia ja naissyylisistä 60 prosenttia oli syyllistynyt aiemmin väkivaltarikoksiin.

Kaiken kaikkiaan henkirikoksiin syyllistyvillä on selvästi useammin ja keskimäärin huomattavasti raskempi rikollinen tausta kuin heidän uhreillaan. Erityisen selvä ero on aiemman väkivaltarikollisuuden kohdalla. Pääosa henkirikoksiin syyllistyneistä miehistä ja naisista on väkivaltaiseksi jo aiemmin tiedettyjä ja usein myös väkivaltarikoksista aiemmin tuomittuja. Uhreista pääosalla ei sen sijaan ole väkivaltaista taustaa. Toisaalta kaikentyyppinen aiempi vakava rikollisuus lisäsi sekä miehillä että naisilla selvästi riskiä sekä syyllistyä henkirikokseen että joutua henkirikoksen uhriksi (kuvio 8).

Taulukko 3 Henkirikosten miesosapuolten aiempi rikollisuus 2003–2011 (%; suhdeluvut laskettu vain henkilöistä, joista tieto saatavissa)

	Syyliset (N=909)	Aikuiset* uhrin (N=675)
Rikostuomioita 1999-2011 (kaikki tuomiot)	71	53
Rikosrekisteri (aiempia vankeustuomioita)	59	42
Aiempia tuomioita väkivaltarikoksista	54	29
Aiempia tuomioita henkirikoksista	7	1
Ollut vankilassa	36	28

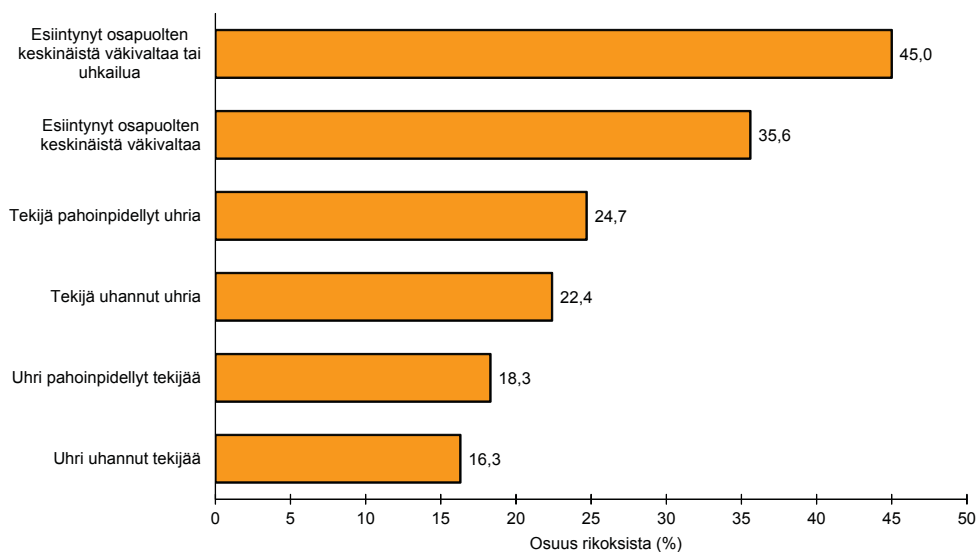
* 15 vuotta täyttäneet.

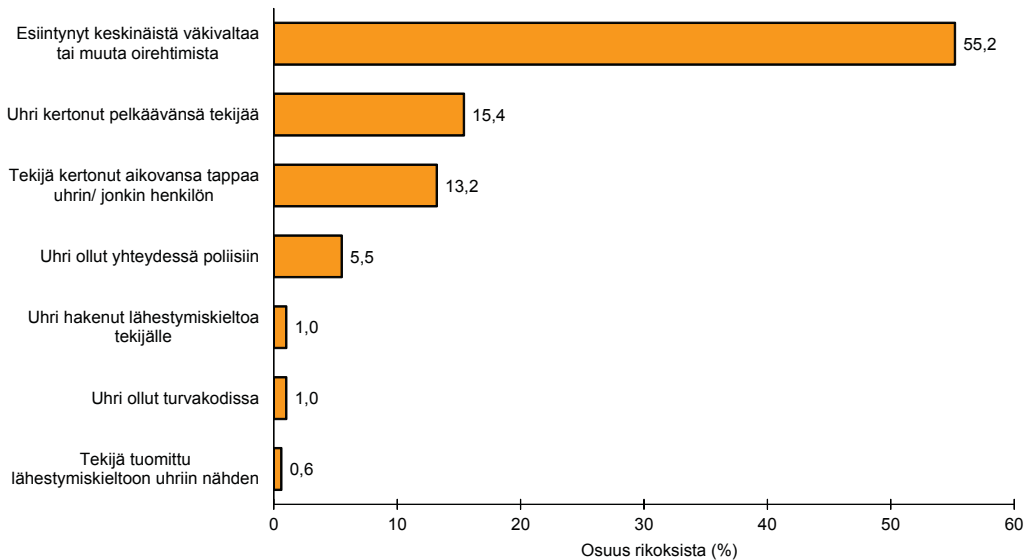
Kuvio 8 Rikosrekisterin omanneiden ja omaamattomien aikuisten miesten ja naisten henkirikollisuuden taso ja henkirikoskuolleisuus 2003–2009 (pysyvästi maassa asuneet)

Osapuolten aiempi keskinäinen väkivalta. Huomattavassa osassa henkirikoksia rikososapuolten välillä on esiintynyt jo aiemmin väkivaltaa tai väkivallalla uhkaamista.

Muu rikosta edeltänyt oirehtiminen. Keskinäisen väkivallan ja uhkailujen lisäksi seurantajärjestelmään kirjataan tietoja myös muunlaisesta oirehtimisestä. Jonkin asteista ennalta oirehtimistä tai keskinäistä väkivaltaa oli esiintynyt 55 prosentissa katsauskauden

henkirikoksia, osapuolet olivat kuitenkin kääntyneet ongelmiansa johdosta suhteellisen harvoin viranomaisen tai väkivallan uhrien tukijärjestelmien puoleen. Keskeinen ongelma henkirikosten ennalta ehkäisyssä näyttäisi olevan se, kuinka osapuolten keskinäinen oirehtiminen saataisiin nykyistä paremmin ja riittävän ajoissa sellaisten tahojen tietoon, jotka voisivat siihen tehokkaasti puuttua.

Kuvio 9 Rikososapuolten aiempi keskinäinen väkivalta henkirikoksissa 2003–2012 (%; N=1 175)

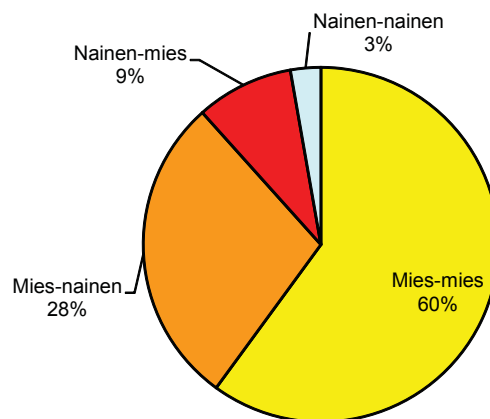

Kuvio 10 Henkirikoksiin liittynyt ennalta oirehtiminen 2003–2012 (%; N=1 175)

Uhrien ja tekijöiden määrä. Katsauskaudelta on tähän mennessä kirjattu yhteensä 1 097 henkirikostapahtumaa, joista neljätoista oli 20.1.2013 selvittämättä. Tapauksista, joissa tekijöiden henkilöllisyys oli selvitetty, pääosassa (80 %) oli ainoastaan yksi uhri ja yksi tekijä.³ Useamman uhrin rikostapahtumia oli viisi prosenttia kaikista, useamman tekijän 15 prosenttia. Moniuhrisista rikoksista kolme erottui omaksi ryhmäkseen: Jokelan koulukeskuksessa surmattiin vuonna 2007 kahdeksan henkilöä, Kauhajoen ammattioppilaitoksessa vuonna 2008 kymmenen ja Espoon Leppävaarassa vuonna

2009 viisi. Kolme uhria vaatineita rikostapahtumia oli katsauskaudella 14 ja kahden uhrin rikoksia 34.

Rikostapahtumista pääosassa (56 %) oli osallisina ainoastaan miehiä, 83 prosentissa tekijöinä oli vain miehiä. Rikoksittain⁴ laskien miesten väliset henkirikokset muodostivat 60 prosenttia kaikista. Katsauskauden henkirikoksista 28 prosentissa uhri oli nainen ja pääepäilty mies, yhdeksässä prosentissa nainen oli surmannut miehen ja kolmessa prosentissa nainen oli surmannut naisen.

Kuvio 11 Uhrien ja pääepäillyn sukupuoli henkirikoksissa 2003–2012 (%; N=1 161)

Tekovälineet ja väkivallan tyypit. Yleisin tekoväline katsauskauden henkirikoksissa (niin miesten kuin naistenkin) oli teräase ja yleisin teräase keittiöveitsi, jota oli käytetty 27 prosentissa rikoksia.

Miesten tekemistä henkirikoksista joka neljäs oli tehty ilman asetta, pahoinpitelemällä tai kuristamalla uhri kuoliaaksi. Miehet käyttivät myös ampuma-asetta rikoksissaan naisia yleisemmin. Erityisesti naisille ominaisia tekovälineitä olivat puolestaan myrkyt ja pehmeät tukahduttamisvälineet.

³ Henkirikostapahtuma = tilanne, jossa on surmattu yksi tai useampi henkilö samalla kertaa; henkirikos = jokainen uhri muodostaa erillisen rikoksen.

⁴ Uhrien ja pääepäillyn sukupuoli (N=1 161).

Taulukko 4 Tekoväline henkirikoksissa 2003–2012 (%)

	Kaikki rikokset (N=1 175)	Miesepäiillyt (N=1 026)	Naisepäiillyt (N=135)
Teräase	40	40	48
Väkivalta ilman välinettä	22	24	10
Ampuma-ase	17	19	6
käsituliase	8	9	1
haulikko	5	5	4
Tylppä ase	8	9	3
Nuora ym.	3	2	5
Myrkky	2	1	9
Tuli	2	2	4
Tyyny ym.	1	0,5	5
Muu	3	2	9
Ei tietoa	1	0,5	1
Yhteensä	99	100	100

Teräaseella aiheutettujen haavojen lukumäärä vaihteli rikoksissa yhdestä 251:een. Kolmasosa teräaseella surmatuista oli tapettu yhdellä ainoalla pistolla, runsaalle kolmannekselle haavoja oli aiheutettu kahdesta yhdeksään. Varsin suuressa osassa rikoksia haavojen määrä ylitti kuitenkin 30:nen (9 %), prosentille uhreista oli aiheutettu yli 100 haavaa. Sekä tekijän sukupuolella että uhrin ja tekijän suhteella oli vaikutusta väkivallan intensiivisyyteen teräaseella tehdyissä rikoksissa. Miesten teräaseella tekemistä rikoksista 29 prosentissa uhri oli surmattu yhdellä pistolla ja 33 prosentissa yli kymmenellä pistolla. Naisten teräasetapoista yhden piston rikoksia oli 59 prosenttia ja yli kymmenen piston rikoksia 17 prosenttia. Rikosten, joissa uhrille oli aiheutettu yli 10 haavaa, osuus oli mies-

ten tekemissä rikoksissa suurempi lähiomaisten (35 %) ja puolisoitten (36 %) välisistä rikoksista kuin rikoksista, joissa osapuolet eivät olleet sukua toisilleen (32 %). Naisten tekemissä henkirikoksissa tilanne oli päinvastainen, puolisoihin ja lapsiin kohdistuneista rikoksista osuus oli pienempi (11 %), kuin muista henkirikoksista (24 %).

Ampuma-aseella tehdyissä henkirikoksissa osuneiden laukausten määrä vaihteli yhdestä seitsemääntoista. Uhreista 58 prosenttia oli surmattu yhdellä laukauksella.

Henkirikollisuuden seurantajärjestelmästä on saatavissa myös tieto siitä, ehtikö uhri saada ammattimaista elvytystä tai hoitoa vammoihinsa ennen kuolemaansa.

Taulukko 5a Uhrin saama ensihoito ja menehtymispaikka henkirikoksissa 2003–2012 (%; N=1 175)

Uhrin saama hoito ja menehtymisen paikka ja aika	%
Uhri oli kuollut ennen ambulanssin/poliisin saapumista	77
Uhri saanut ammattimaista elvytystä, kuollut tekopaikalle	5
Uhri saanut ammattimaista elvytystä, kuollut matkalla sairaalaan	1
Uhri saanut sairaalahoitoa, kuollut sairaalassa	13
Uhri kuollut 1–23 tuntia rikoksen jälkeen, ei saanut ammattimaista hoitoa vammoihinsa	0,6
Uhri kuollut yli vuorokausi rikoksen jälkeen, ei saanut amm. hoitoa vammoihinsa	1
Ei tietoa	4
Yhteensä	101

Pääosa uhreista (78 %) ei viime vuosien henkirikoksissa ole joko ehtinyt tai ei ole halunnut saada minkäänlaista ammattimaista hoitoa vammoihinsa. Jonkinlaista hoitoa on ehtinyt saada 18 prosenttia henkirikosuhreista, heistä valtaosa (70 %) on kuollut vammoihinsa vasta sairaalassa. Usein kyse on ollut

kallonsisäisiä vammoja saaneista, jotka ovat saattaneet elää useampia vuorokausia rikoksen jälkeen. Menehtymiseen myötävaikuttaneena tekijänä on näissä tapauksissa usein pitkäaikaisesta päihteiden käytöstä johtuva huono yleiskunto.

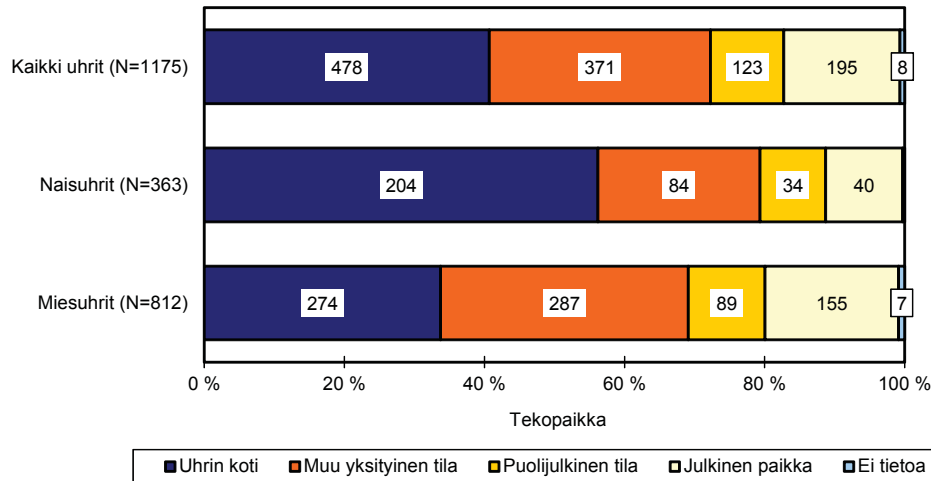
Taulukko 5b Ensihoitoa saaneiden ja sairaalassa menehtyneiden uhrien osuus kaikista uhreista tekovälineittäin henkirikoksissa 2003–2012 (%)

Tekoväline	Ensihoitoa/hoitoa saaneiden osuus	Sairaalassa kuolleiden osuus
Väkivalta ilman välinettä	31	26
Tylppä lyömäesine	21	19
Teräase	16	7
Ampuma-ase	10	7
Myrkky	8	4
Kaikki uhrit	18	13

Sekä väkivaltavammojen (erityisesti kallovammojen) hoidossa tapahtuva kehitys että ensihoidon nopeampi saatavuus (myös syrjäseuduilla) todennäköisesti alentaisivat henkirikoskuolleisuutta nyky-Suomessa. Vuosina 2003–2012 sairaalassa kuolleiden henkirikosuhrien kokonaismäärä oli 148, lisäksi yksi hoitoa saanut kuoli kotoutettuna kotonaan. Pääosassa rikoksia uhri on kuitenkin jo avun ulottumattomissa, kun apua hälytetään tai uhri löydetään.

Tekopaikka. Viime vuosikymmenten mittaan suomalainen henkirikollisuus on siirtynyt ulkoilmasta sisätiloihin ja julkisilta paikoilta yksityisasuntoihin (Kivivuori 2001, 31). Katsauskauden rikoksista 72 % oli tehty yksityisasunnoissa. Uhreista 41 % oli surmattu kotonaan.

Naisuhreista kotonaan oli surmattu 56 %, miehistä 34 %. Julkisilla paikoilla rikoksista oli tehty 17 % (ravintoloissa kolme prosenttia, kaduilla, toreilla ja kaupunkien puistoissa kuusi prosenttia).

Kuvio 12 Tekopaikka henkirikoksissa 2003–2012 (%)

Päihteet. Suomalaiset henkirikokset liittyvät läheisesti alkoholin käyttöön ja alkoholinkäyttötilanteisiin.

Pääosa katsauskauden rikoksiin syyllistyneistä samoin kuin aikuisista uhreista oli rikoshetkellä alkoholin vaikutuksen alaisena. Kytös alkoholin käyttöön oli erityisen kiinteä miesten henkirikoksissa: miessyillisistä ja aikuisista miesuhreista oli humalassa rikoshetkellä yli 80 prosenttia. Myös henkirikoksiin osallisina olleista naisista enemmistö oli ollut humalassa, osuudet olivat kuitenkin alhaisempia kuin miehillä. Humalatilien syvyydessä ei sukupuolten välillä ollut eroja. Rikoksiin syyllistyneet miehet ja naiset (jotka saatiin välittömästi teon jälkeen kiinni) olivat keskimäärin vajaan kahden promillen ja uhrit selvästi yli kahden promillen humalassa. Syyllisten kohdalla tulokset eivät ole täysin yleis-

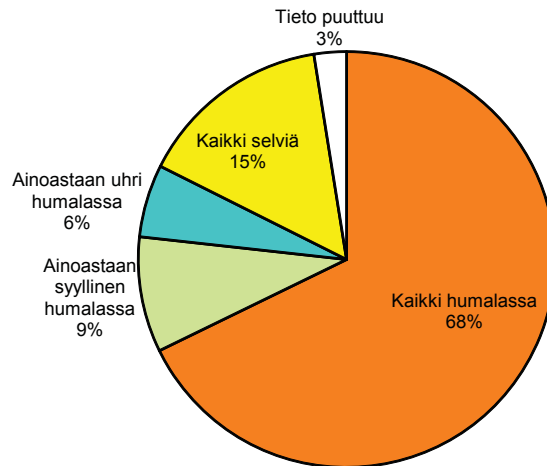
tämiskelpoisia, sillä on todennäköistä, että humalatilien syvyys vaikutti kiinnijäämisriskiin. Sen sijaan uhrien osalta humalatilien syvyydellä ei mitaustuloksiin ollut vaikutusta, uhriksi valikoitumiseen sen sijaan todennäköisesti oli. Tuskin on sattumaa, että uhrien humalatilat olivat alkoholisidonnaisissa henkirikoksissa järjestään selvästi tekijöiden humaltiloja syvempiä.

Rikoskohtaisesti tarkastellen 68 prosentissa katsauskauden aikuisten välisiä henkirikoksia kaikki osapuolet olivat rikoshetkellä humalassa ja 82 prosentissa joku osapuolista. Rikoksia, joissa kumpikin osapuoli oli selvin päin, oli 15 prosenttia kaikista. Kun muut päihteet huomioitiin osuus pieneni 11 prosenttiin, vastaavasti rikosten osuus, jossa joku osapuolista oli päihteiden vaikutuksen alaisena kohosi 86 prosenttiin.

Taulukko 6 Alkoholin vaikutuksen alaisena rikoshetkellä olleiden epäiltyjen ja aikuisten uhrien osuus henkirikoksissa 2003–2012 (%)

	Kaikki epäillyt (N=1079)	Miesepäillyt (N=955)	Naisepäillyt (N=124)
Humalassa	78	80	64
Selvä	19	16	35
Ei tietoa	4	4	2
	101	100	101
Humalatilat, keskiarvo	1,90 ‰	1,90 ‰	1,92 ‰
Humalatilat, mediaani	1,92 ‰	1,91 ‰	1,99 ‰

	Kaikki uhrit (N=1114)	Miesuhrit (N=783)	Naisuhrit (N=331)
Humalassa	73	83	52
Selvä	24	15	46
Ei tietoa	2	2	2
	99	100	100
Humalatilat, keskiarvo	2,61 ‰	2,73 ‰	2,26 ‰
Humalatilat, mediaani	2,60 ‰	2,70 ‰	2,15 ‰

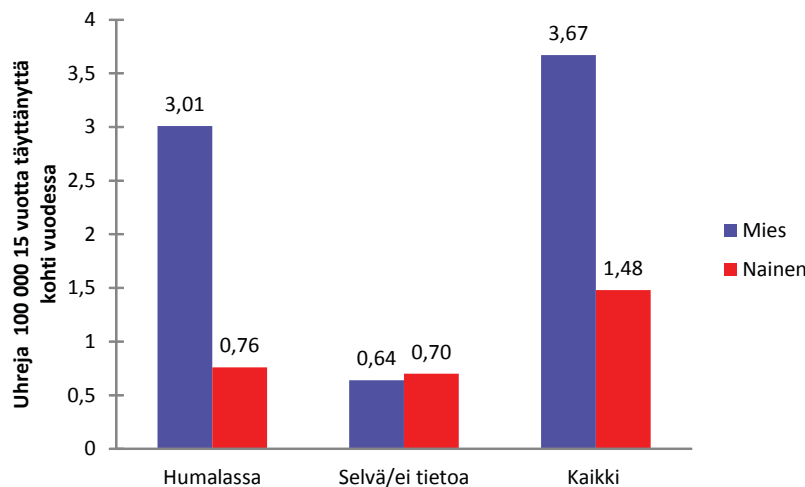

Kuvio 13a Osapuolten humalatila 15 vuotta täyttäneiden välisissä henkirikoksissa 2003–2012 (N=1 114)

Muita pähteitä esiintyy henkirikosten yhteydessä yleensä yhdessä alkoholin kanssa käytettynä. Katsauskauden miessyylisistä kuusi prosenttia oli rikoshetkellä kovien huumeiden (mukaan lukien kannabistuotteet) ja 22 prosenttia psyykelääkkeiden tai alkoholin ja psyykelääkkeiden vaikutuksen alaisena. Naissyylisistä jälkimmäinen osuus oli 19 prosenttia, kolme (2 %) oli rikoshetkellä ollut kovien huumeiden vaikutuksen alaisena. Aikuisista miesuhreista kovia huumeita oli

käyttänyt viisi prosenttia ja naisuhreista neljä prosenttia. Vastaavasti psyykelääkkeitä tai psyykelääkkeitä ja alkoholia käyttäneitä oli miesuhreista 13 prosenttia ja naisuhreista 12 prosenttia.

Suhteuttamalla alkoholista päihtyneenä ja selvin päin surmattujen määrät aikuisväestöön oli havaittavissa, että miesten huomattavasti naisia korkeampi henkirikoskuolleisuus muodostui kokonaisuudessaan erosta päihtyneenä surmattujen määrässä (kuvio 13b).

Kuvio 13b Aikuisten miesten ja naisten kuolleisuus henkirikoksiin uhrin päihtymystilan mukaan 2003–2012

Motiivit. Katsauskauden henkirikoksista 93 prosentille oli seurantajärjestelmään kirjattu yksi tai useampi motiivi. Ainoastaan yhden motiivin rikoksia oli 57 prosenttia, useamman motiivin vastaavasti 37 prosenttia.

Tavallisin rikostyyppi oli ryppyriita, joka oli mainittu motiiviksi 30 prosentissa rikoksista ja päämotiiviksi 20 prosentissa. Muita suhteellisen usein esiintyneitä päämotiiveja olivat mustasukkaisuus (11 %), mielenterveydellinen häiriö (9 %), parisuhteen ongelmat (8 %), kosto (6 %) ja kiusaussuhteen päättäminen (6 %). Taloudelliseksi

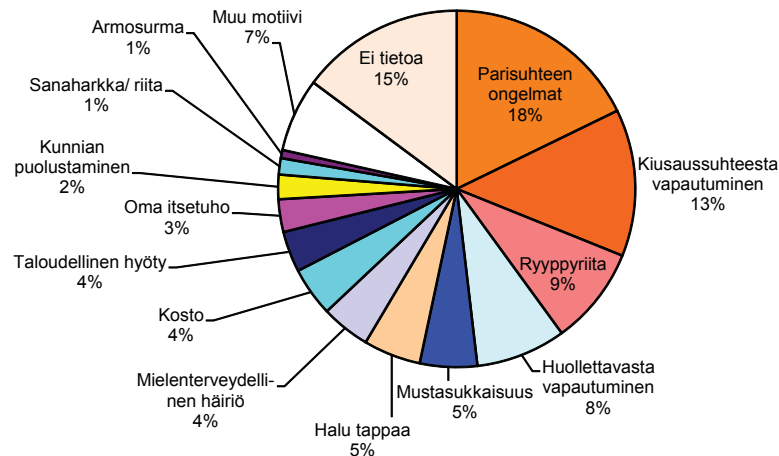
tulkittava päämotiivi oli ilmennyt kuudessa prosentissa rikoksista, ryöstömurhia⁵ rikoksista oli kolme prosenttia. Kaiken kaikkiaan välineelliseen, suunnitelmalliseen väkivaltaan viittaavia motiiveja oli varsin vähän.

Rikollisryhmien tai rikollisten väliset konfliktit oli mainittu päämotiiviksi kahdessa prosentissa katsauskauden rikoksista. Huomattava osa liittyi moottoripyöräjengien keskinäiseen tai sisäiseen väkivaltaan. Suhteellisen harvinaisia olivat myös viharikokset muodostaen runsaan prosentin ajanjakson henkirikoksista. Niistä useimmissa

⁵ Käsittää ryöstöihin, murtoihin ja varkauksiin liittyneet henkirikokset.

syynä oli uhrin tekijään kohdistama homoseksuaalinen lähentely (tai sellaiseksi tulkittu lähestyminen). Sinänsä on tulkinnanvaraista, oliko näitä tekoja ylipäätään katsottava varsinaisiksi viharikoksiksi. Päämotiivina oli uhrin häiritseväksi koettu käytös ja seurausten vakavuuteen oli myötävaikuttanut usein osapuolten syvä päihtymystila.

Selväpiirteisempiä viharikoksia olivat ne kaksi, joista toisessa tekijä ilmoitti motiivikseen vihan alkoholisteja kohtaan ja toisessa uhri oli surmattu pedofiilina. Rikoksia, joissa motiivi olisi mainittu selvän rasistiseksi, ei katsauskaudella kirjattu yhtäkään. Seksuaalirikoksiin liittyi jakson henkirikoksista puoli prosenttia.

Kuvio 14 Päämotiivi naisten tekemissä henkirikoksissa 2003–2012 (N=135)

Naisten tekemien henkirikosten motiivit erosivat yleisjakaumasta (joka kuvasi lähinnä miesten rikollisuutta). Parisuhteen ongelmat oli sekä yleisin motiivi (30 %) että päämotiivi (18 %) naisten rikoksissa katsauskaudella. Päämotiivina toiseksi yleisin oli kiusaussuhteesta vapautuminen ja kolmanneksi yleisin ryppyriitä.

Henkirikollisuuden seurantajärjestelmään kirjataan tiedot myös siitä, onko rikos ollut suunnitelmallinen ja onko siihen liittynyt itsepuolustuksellisia piirteitä. Katsauskauden henkirikoksista 24 prosenttia oli rikostutkijoiden arvion mukaan ennalta harkittuja, vastaavasti 11 prosenttiin liittyi itsepuolustuksellisia piirteitä. Suunnitelmallisten rikosten osuus oli miesten rikoksista 24 prosenttia ja naisten tekemistä 27 prosenttia. Myös itsepuolustuksellisia piirteitä omanneiden tekojen osuus oli naisten henkirikoksista hieman suurempi (15 %) kuin miesten (10 %).

Osapuolten suhde. Pääosa henkirikoksista on tuttavien, seurustelukumppanien tai perheenjäsenten välisiä.

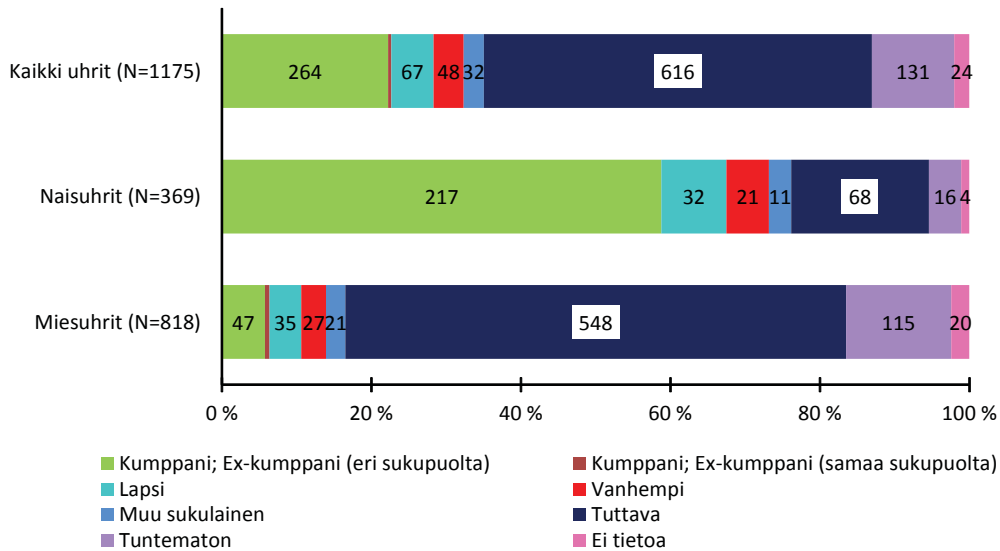
Katsauskaudella surmattiin 61 alle 15-vuotiasta lasta. Uhreista 34:n (56 %) surmaaja oli äiti, 23:n (38 %) isä, yhden (2 %) isäpuoli, kahden (3 %) veli ja yhden (2 %) uhrille ennalta tuntematon mies.

Aikuisista naisuhreista 65 prosenttia oli joutunut puolison, seurustelukumppanin tai entisen kumppanin surmaamaksi, 10 prosentin surmaaja oli muu lähiomainen. Tuttavien surmaamaksi oli joutunut 19 prosenttia ja ennalta tuntemattoman henkilön viisi prosenttia.

Aikuisista miesuhreista 69 prosentin surmaaja oli uhrin tuttava ja 15 prosentin uhrille aiemmin tuntematon henkilö. Miehistä kuusi prosenttia oli joutunut puolison, seurustelukumppanin tai entisen kumppanin surmaamaksi, vajaa prosentti samaa sukupuolta olevan partnerin ja seitsemän prosenttia muun lähiomaisen.

Taulukko 7 Osapuolten suhde henkirikoksissa 2006–2013 (2013 tiedot ennakkotietoja)

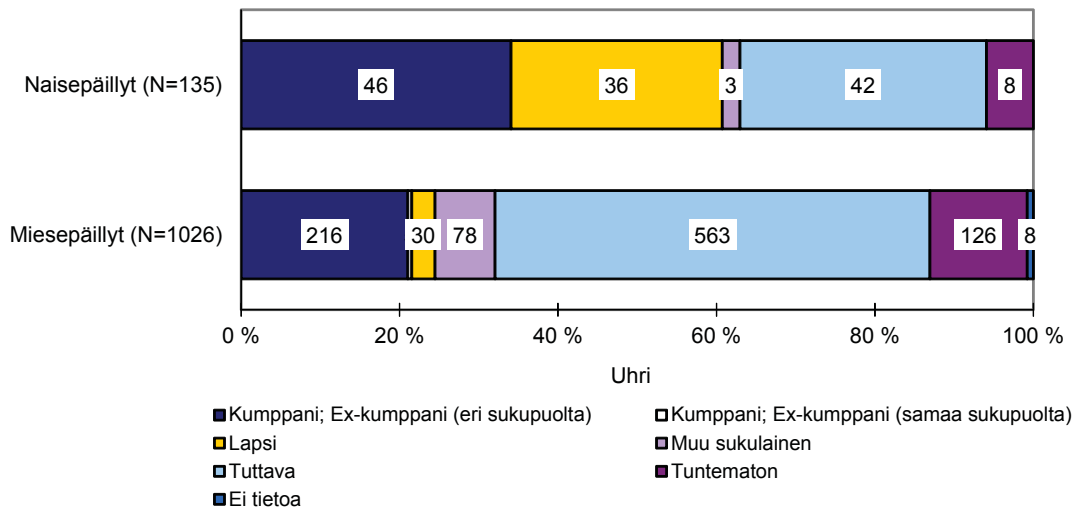
Uhri oli tekijän	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Puoliso	15	18	20	10	16	9	16
Seurustelukumppani	12	8	8	8	3	3	2
Ex-puoliso/seurustelukumppani	3	4	2	5	7	5	4
Samaa sukupuolta oleva partneri	1	1	0	0	0	0	0
Lapsi	6	6	5	1	10	12	3
Vanhempi	9	2	5	6	5	4	3
Sisarus	2	3	2	1	3	1	3
Muu sukulainen	3	2	0	2	1	2	0
Tuttava	64	70	61	65	59	38	53
Ennalta tuntematon	12	16	14	16	8	13	7
Suhde ei tiedossa	1	0	1	0	0	0	1
Juttu pimeä kirjaamishetkellä	1	3	2	2	1	1	9
Henkirikoksia yhteensä	129	133	120	116	113	88	101
Henkir. tutk. pimeä katoamistap.	1	0	0	1	2	0	0
Henkirikokset ja kadonneet yht.	130	133	120	117	115	88	101
Rikoksista tehty ulkomailla	0	0	1	1	2	0	0

Kuvio 15 Osapuolten suhde henkirikoksissa 2003–2012 (%) (uhripohjainen; uhri oli tekijän...)

Naisten tekemien henkirikosten uhri oli useimmiten joko tekijän puoliso tai seurustelukumppani (34 %) tai tekijän lapsi (27 %). Tuttavat muodostivat 31 prosenttia katsauskauden naissyyllysten uhreista ja tekijälle ennalta tuntemattomat henkilöt kuusi prosenttia.

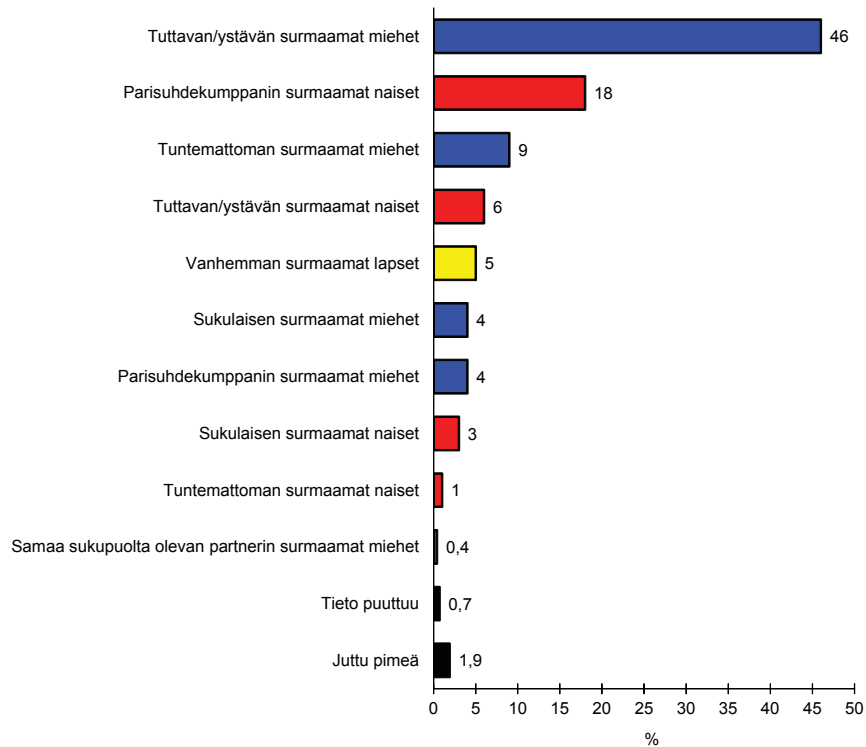
Miesten uhreista tuttavat ja ystävät muodostivat 55 prosenttia ja puoliset, seurustelukumppanit ja entiset kumppanit 22 prosenttia. Tekijälle ennalta tuntemattomia uhreista oli ollut 12 prosenttia. Lähiomaisia uhriina oli kahdeksassa prosentissa miesten henkirikoksia ja tekijän omia lapsia kolmessa prosentissa.

Kuvio 16 Mies- ja naispäilytjen uhrin henkirikoksissa 2003–2012 (uhripohjainen; uhri oli tekijän...)

Kuviossa 17 on kuvattu henkirikollisuutemme rakennetta huomioimalla samanaikaisesti osapuolten suhde sekä uhrin sukupuoli ja ikä. Pylväiden väri on eritelty sukupuolen mukaan niin, että miesuhreja kuvaavat pylväät ovat sinisiä, naisuhreja kuvaavat punaisia ja lapsiuhreja kuvaava keltainen. Selvästi yleisin uhri henkirikoksissa on ystävän tai tuttavan surmaama mies. Katsauskaudel-

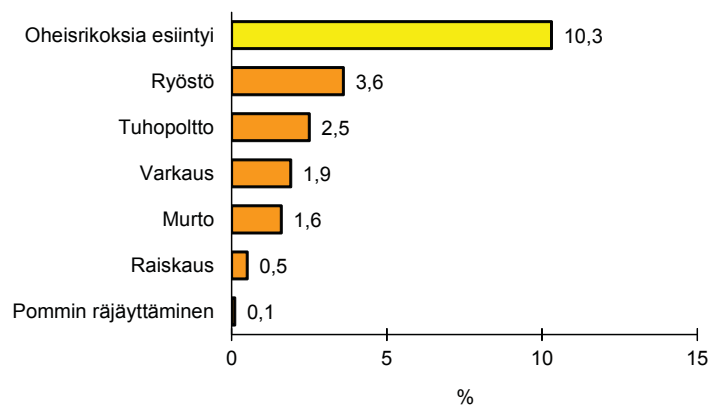
la kaikista uhreista 46 prosenttia kuului tähän ryhmään. Toiseksi yleisin uhri on parisuhdekumppanin surmaama nainen: he muodostivat 18 prosenttia jakson surmatuista. Kolmanneksi yleisin on tilanne, jossa mies joutuu hänelle ennalta tuntemattoman henkilön surmaamaksi – yhdeksän prosenttia viime vuosien henkirikosuhreista on ollut tuntemattoman surmaamia miehiä.

Kuvio 17 Henkirikosten osapuolityypijakauma 2003–2013 (uhripohjainen; N=1 287)

Henkirikoksiin liittyvät oheisrikokset. Katsauskauden henkirikostapahtumista 10 prosenttiin liittyi oheisrikoksia.⁶ Yleisin oheisrikos oli ryöstö, murto tai varkaus (6 %). Tuhopoltto tai tuhopolton yritys oli liittynyt kahteen prosenttiin jakson henkirikoksia, raiskaus puoleen prosenttiin. Lisäksi yksittäistapauksiin oli liittynyt muun muassa petoksia ja kiristysrikoksia.

Miesten (11 %) tekemissä henkirikoksissa oheisrikoksia oli esiintynyt jonkin verran useammin kuin naisten tekemissä (8 %). Aikuisiin miehiin (12 %) ja naisiin (11 %) kohdistuneissa rikoksissa niitä oli esiintynyt yhtä usein. Viisi naista (1,5 % aikuisista naisuhreista) oli katsauskaudella surmattu raiskauksen yhteydessä.

Kuvio 18 Henkirikoksiin liittyneet oheisrikokset 2003–2012 (rikostapahtumapohjainen; N=1 097)

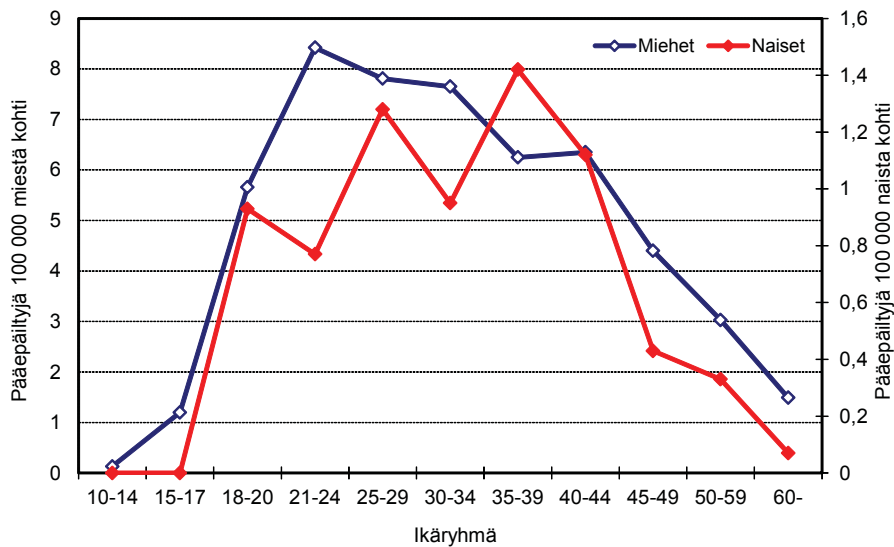
⁶ Mukaan ei ole laskettu useamman uhrin henkirikoksia, eikä rikoksiin liittyneitä hautarauhanrikkomis-, pahoinpitely-, ampuma-ase- tai päihiteidenkäyttörikoksia.

4 Rikososapuolet

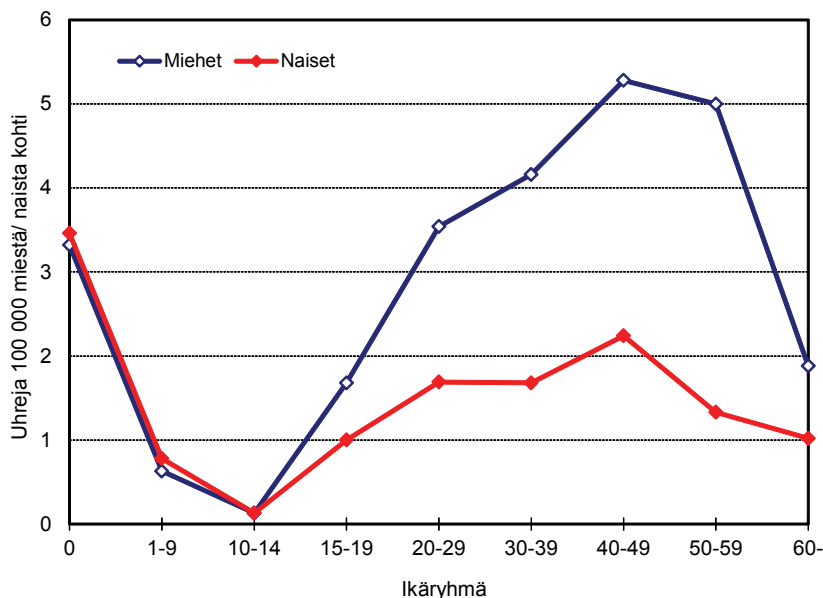
Ikä ja sukupuoli. Katsauskauden selvitetystä henkirikoksista epäiltiin pääepäiltyinä 953 miestä (88 %) ja 124 naista (12 %). Pimeinä tietokantaan oli ajanjaksolta kirjattu 14 henkirikosta (1,2 %).⁷

Miesten rikollisuustaso oli korkein 21–24-vuotiaiden ikäryhmässä, naisten rikollisuustaso 35–39-vuotiailla. Miesepäiltyjen keski-ikä oli 37,9 vuotta ja mediaani-ikä

36 vuotta, naisepäiltyjen keski-ikä vastaavasti 36,8 vuotta ja mediaani-ikä 36 vuotta. Katsauskauden pääepäillyistä kaksi oli alle 14-vuotiasta, 12 oli 15–17-vuotiaita ja 66 oli 18–20-vuotiaita. Yhdeksää lukuun ottamatta kaikki alle 21-vuotiaat epäillyt olivat poikia. Yli 65-vuotiaita epäiltyjä oli 39, heistä yksi oli nainen.

Kuvio 19 Henkirikollisuuden taso ikäryhmittäin 2003–2012 (pääepäiltyjä ikäryhmän 100 000 miestä/naista kohti vuodessa)

Kuvio 20 Henkirikoskuolleisuus ikäryhmittäin 2003–2012 (uhreja 100 000 ikäryhmän miestä/naista kohti vuodessa)

⁷ Toistaiseksi kirjaamattomat rikokset huomioiden selvittämättömien rikosten määrä katsauskaudelta oli 21.1.2014 16 (1,3 %). Huomioitaessa lisäksi henkirikoksina tutkittavat katoamistapaukset määrä oli 22 (1,8 %).

Henkirikoskuolleisuus oli katsauskaudella korkein sekä miehillä että naisilla 40–49 vuoden iässä. Miesuhrien keski-ikä oli 42,6 vuotta (mediaani-ikä 44 vuotta) ja naisuhrien 42,2 vuotta (mediaani-ikä 43 vuotta). Miesten kuolleisuus oli työkäisessä väestössä ikäryhmästä riippumatta kaksin-kolminkertainen naiseen verrattuna. Jaksolla surmattiin 20 alle vuoden ikäistä vauvaa ja 41 1–14-vuotiasta lasta. Yli 70-vuotiaita surmattiin 61, heistä 80 vuotta täyttäneitä oli 24.

Ikäryhmäkohtaisista rikollisuustaso- ja kuolleisuustiedoista ilmenee, että henkirikollisuus ei ole Suomessa kuin osin ikäryhmien sisäistä. Varsinkin alle 40-vuotiaat miehet surmaavat pääsääntöisesti itseään selvästi vanhempia. Keski-ikäisten ja iäkkäiden rikoksissa uhri ja tekijä ovat sen sijaan yleensä samasta ikäryhmästä.

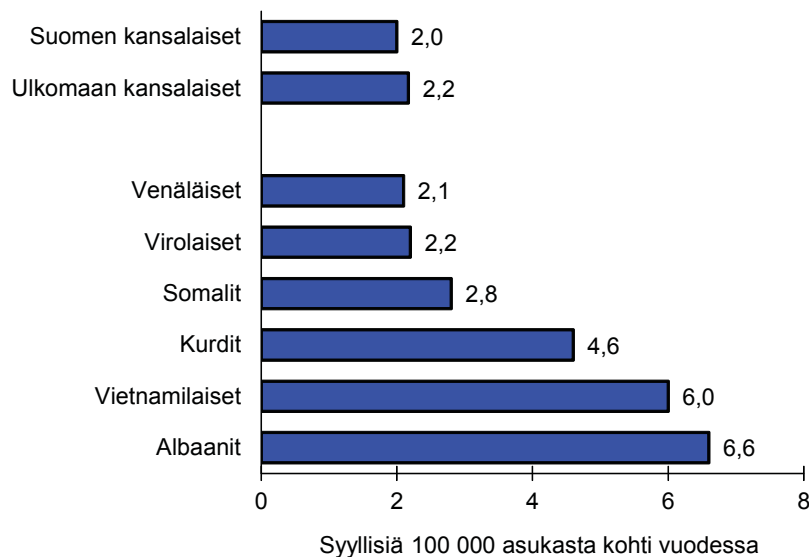
Henkirikosuhrien keski-ikä (vuotta) epäillyn sukupuolen ja ikäryhmän mukaan vuosina 2003–2011

Ikä	Miesepäillyt	Naisepäillyt
15-17	31,7	-
18-20	32,1	10,4
21-29	36,3	28,1
30-39	42,7	34,8
40-49	44,9	41,5
50-59	49,7	63,7
60-	62,1	51,2

Kansalaisuus ja syntymämaa. Suomalainen henkirikollisuus on toistaiseksi suurelta osin syntyperäisten suomalaisten keskinäistä rikollisuutta. Katsauskauden Suomessa asuneista pääepäillyistä 96 prosenttia oli Suomen kansalaisia, kolmella (0,3 %) oli Suomen ja muun maan kaksoiskansalaisuus ja kolme prosenttia oli ulkomaan kansalaisia.⁸ Suomen kansalaisuuden omanneista epäillyistä neljätoista (1,4 %) oli maahanmuuttajataustaisia.

Maassa vakituisesti asuvien ulkomaan kansalaisten suhteellinen rikollisuustaso oli ajanjaksolla jonkin verran syntyperäisten suomalaisten rikollisuustasoa korkeampi. Maahanmuuttajaryhmien välillä oli kuitenkin selviä eroja rikollisuustasossa.

Maassa pysyvästi asuvien ulkomaalaisten ohella myös Suomessa käymässä olevat tai oleskelulupahakemuksen hyväksymistä odottavat ulkomaan kansalaiset syyllistyivät vuosina 2003–2012 henkirikoksiin. Tällaisia lyhytaikaisesti tai väliaikaisesti maassa oleskelleiden ulkomaalaisten tekemiä henkirikoksia oli yhteensä 14 (runsas prosenttia kaikista henkirikoksista). Ulkomailla asuneista epäillyistä viisi oli Suomen kansalaisia. Yhdeksästä ulkomaankansalaisesta kolme oli maassa turvapaikanhakijana, kolme työtehtävissä ja kolme tapaamassa tuttaviaan tai perhettään.

Kuvio 21 Henkirikollisuuden taso kansalaisuusryhmittäin ja merkittävimmässä etnisissä vähemmistöryhmissä (pysyvästi maassa asuvat)⁹ 2003–2012

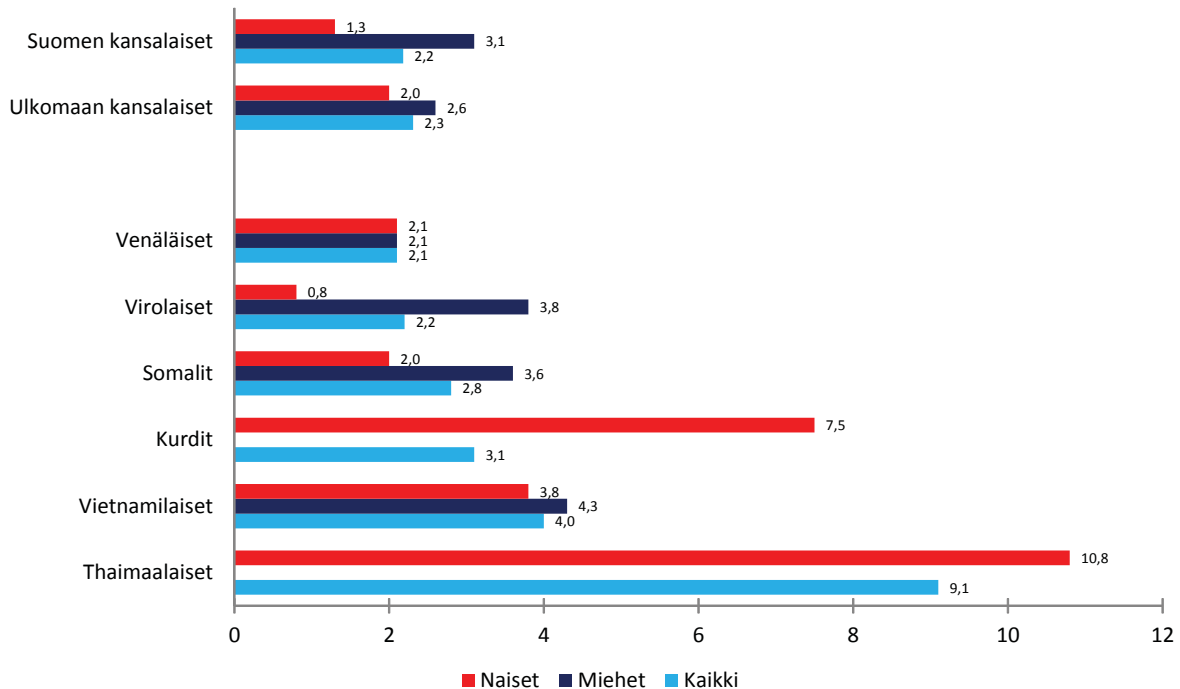
⁸ Yhden epäillyn kansalaisuus ei ollut tiedossa.

⁹ Käsittää maassa vakituisesti asuneet pääepäillyt. Kaksoiskansalaisuuden omanneet ja kansalaisuudeltaan tuntemattomat on laskettu Suomen kansalaisiksi. Albanialaisten, kurdien, somalien, venäläisten, vietnamiläisten ja virolaisten rikollisuustasot on laskettu kyseistä kieltä äidinkielenään puhuvan maassa asuvan väestön pohjalta.

Ulkomaalaisten ja maahanmuuttajataustaisten henkirikokset olivat kohdistuneet pääosin kantaväestöön. Rikoksista 58 prosentissa uhri oli kantaväestöstä, 32 prosentissa tekijän etnisestä ryhmästä ja 10 prosentissa muusta ulkomaalais-/ maahanmuuttajaryhmästä.

Rikokset olivat kohdistuneet tekijän lähiomaisiin, tuttavapiiriin ja tekijälle ennalta tuntemattomiin henkilöihin samassa suhteessa kuin kantaväestönkin

henkirikokset. Sitä vastoin eräiden motiivityyppien yleisyydessä esiintyi selviä eroja kantaväestön ja ulkomaalaistaustaisten rikosten välillä. Ulkomaalaistaustaisten henkirikokset oli tehty kantaväestön rikoksia useammin mustasukkaisuudesta tai taloudellisista motiiveista. Ryyppyriidoiksi luokiteltuja rikoksia ulkomaalaistaustaisilla oli puolestaan suhteellisesti vähemmän kuin kantaväestöllä.

Kuvio 22 Henkirikoskuolleisuus kansalaisuusryhmittäin ja merkittävimmässä etnisissä vähemmistöryhmissä (pysyvästi maassa asuvat)¹⁰ 2003–2012

Myös maahanmuuttajataustaisten kuolleisuus henkirikoksiin oli jonkin verran kantaväestöä korkeampi. Erot väestöryhmien välillä olivat kuolleisuudessaakin huomattavia, myös sukupuolten väliset kuolleisuus-erot olivat suuria sekä vähemmistöryhmissä että kantaväestössä.¹¹

Maassa pysyvästi asuvien ulkomaan kansalaisten ohella Suomessa surmattiin ajanjaksolla kolmetoista täällä käymässä ollutta tai vain tilapäisesti oleskellutta henkilöä. Heistä kaksi oli Suomen kansalaisia. Ulkomaalaisten ryhmässä venäläisiä oli määrällisesti eniten (kaksi).

Ulkomaalaisiin ja maahanmuuttajiin kohdistuneiden henkirikosten tekijöistä varsin moni oli maa-

muuttajataustaisia. 33 prosentissa rikoksia tekijä kuului samaan ryhmään kuin uhri ja 11 prosentissa johonkin muuhun maahanmuuttajaryhmään. Kantaväestöön kuuluvat surmaajat olivat tehneet rikoksista 56 prosenttia.

Henkirikostietokantaan kirjataan myös Suomen rajojen ulkopuolella tehtyjä henkirikoksia, jos tekijä asuu pysyvästi Suomessa ja Suomen viranomaiset ovat osallistuneet rikoksen selvittämiseen. Tällaisia suomalaisten ulkomailla tekemiä henkirikoksia kirjattiin tietokantaan katsauskaudella neljä. Rikoksista kaksi oli tapahtunut Venäjällä, yksi Virossa ja yksi Espanjassa. Kaikissa myös uhrin kotipaikkana oli Suomi.

¹⁰ Kaksoiskansalaisuuden omanneet ja kansalaisuudeltaan tuntemattomat on laskettu Suomen kansalaisiksi. Kurdien, somalien, venäläisten, vietnamilaisien ja virolaisten rikollisuustasot on laskettu kyseistä kieltä äidinkielenään puhuvan maassa asuvan väestön pohjalta.

¹¹ Kyse on maassa pysyvästi asuvista ulkomaan ja Suomen kansalaisista.

Työelämäsuhde ja sosioekonominen asema. Pääosa henkirikoksen tekijöistä on työkäisiä, mutta vain viidesosa on työelämässä. Katsauskauden pääepäillyistä puolet oli tekoajankohtana työttömänä ja 15 prosenttia oli varhaiseläkkeellä.

Taulukko 8 Pääepäiltyjen työelämäsuhde 2003–2012

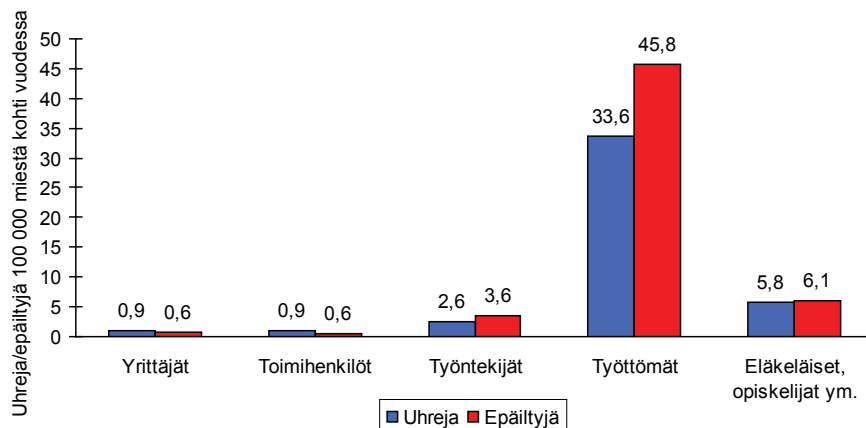
	Mies	Nainen	Kaikki
Työtön	51 %	40 %	50 %
Varhaiseläkkeellä	16 %	10 %	15 %
Työssä	18 %	23 %	18 %
Opiskelija	5 %	8 %	5 %
Vanhuuseläkkeellä	5 %	2 %	4 %
Kotiäiti	0 %	12 %	1 %
Vanki	0,4 %	0 %	0,4 %
Muu	1 %	0 %	1 %
Ei tietoa	5 %	5 %	5 %
N	954	124	1078

Aikuisten uhrien tilanne oli samankaltainen: miesuhreista runsas 60 prosenttia oli joko työttömänä tai varhaiseläkkeellä ja naisuhreistakin pääosa oli työelämän ulkopuolella. Työssä olleiden osuus (29 %) oli kuitenkin naisuhreista suurempi kuin naisepäillyistä tai rikosten miesosapuolista.

Taulukko 9 Aikuisten uhrien työelämäsuhde 2003–2012

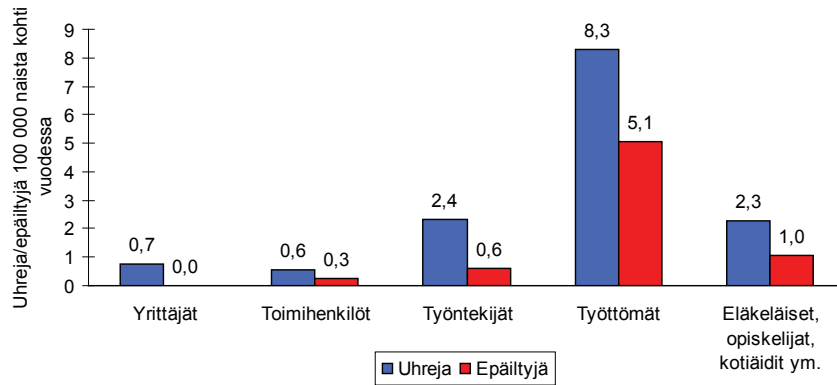
	Mies	Nainen	Kaikki
Työtön	43 %	26 %	38 %
Varhaiseläkkeellä	19 %	10 %	16 %
Työssä	16 %	29 %	20 %
Opiskelija	5 %	8 %	6 %
Vanhuuseläkkeellä	7 %	16 %	10 %
Kotiäiti	0 %	6 %	2 %
Vanki	0,5 %	0,3 %	0,4 %
Muu	1 %	1 %	1 %
Ei tietoa	10 %	4 %	8 %
N	783	331	1114

Suhteutettaessa luvut sosiaaliryhmien kokoon miesten rikollisuustaso oli pitkäaikaistyöttömillä lähes 46 ja muilla työkäisillä työvoimaan kuulumattomilla miehillä (eläkeläiset, opiskelijat ja luokittelemattomat) runsaat kuusi syyllistä vuotta ja 100 000 miestä kohti. Palkansaajista taso oli työntekijöillä 3,6 ja toimihenkilöillä 0,6. Yrittäjien rikollisuustaso oli sama kuin toimihenkilöiden (kuvio 23). Naisten kohdalla tilanne oli samankaltainen: pitkäaikaistyöttömät muodostivat sekä henkirikollisuuden tason että henkirikoskuolleisuuden osalta selvän ongelmaryhmän (kuvio 24).

Kuvio 23 Työkäisten (15–64-vuotiaat) miesten henkirikollisuuden ja henkirikoskuolleisuuden taso sosioekonomisen aseman mukaan vuosina 2003–2009

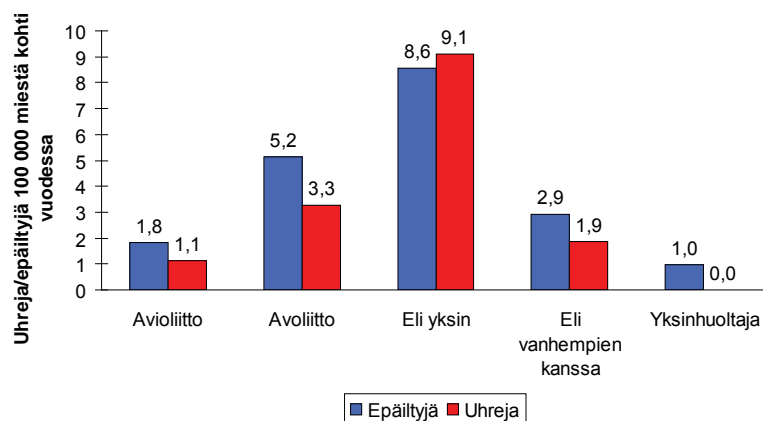
Työttömien ja varhaiseläkeläisten riski tulla surmatuksi tai syyllistyä henkirikokseen oli siten huomattavasti suurempi kuin muiden väestöryhmien. Myös muissa suhteissa henkirikosten osapuolet erosivat muusta väestöstä. Heidän koulutustasonsa oli keskimääräistä alhaisempi sosioekonomisesta asemasta riippumatta. Myös osapuolten ammattikoulutus oli keskimääräistä heikompi.

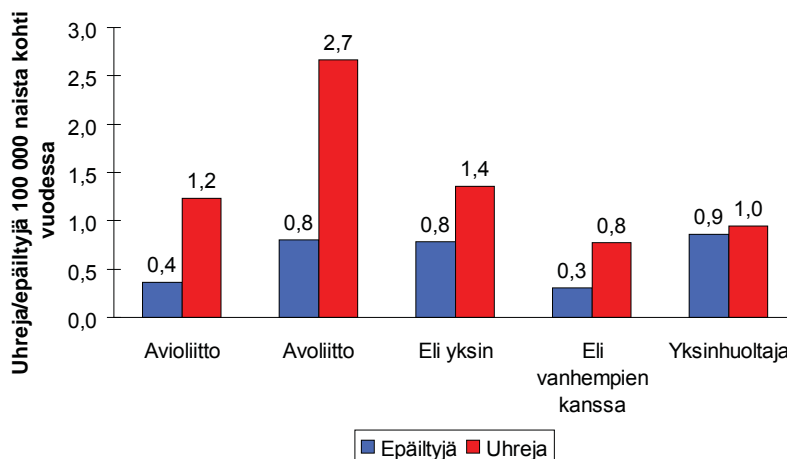
Kuvio 24 Työikäisten (15–64-vuotiaat) naisten henkikirikollisuuden ja henkirikoskuolleisuuden taso sosioekonomisen aseman mukaan vuosina 2003–2009

Perheasema. Henkirikoksiin syyllistyneiltä ja niiden uhriksi joutuvilta miehiltä puuttuvat usein perhesuhteet. Perheellisten 15 vuotta täyttäneiden miesten henkikirikollisuuden keskitasoksi muodostui vuosina 2003–2009 2,6 syyllistä ja henkirikoskuolleisuudeksi 1,6 uhria vuotta ja 100 000 kohti, perheettömällä vastaavat suhdeluvut olivat 8,6 ja 9,1.

Naisilla tilanne oli jossain määrin toisenlainen. Ajanjaksolla selvästi korkein henkirikoskuolleisuus 15 vuotta täyttäneistä naisista oli avioliitossa eläneillä. Myös avioliitossa eläneiden naisten rikollisuustaso oli keskimääräistä korkeampi, mutta samaa luokkaa kuin yksin asuneilla naisilla ja yksinhuoltajaäideillä. Henkikirikollisuuden riskiryhmiä olivat siten perheaseman osalta yksin asuvat miehet ja avioliitossa elävät naiset.

Kuvio 25 15 vuotta vanhempien miesten henkikirikollisuuden ja henkirikoskuolleisuuden taso perheaseman mukaan vuosina 2003–2009

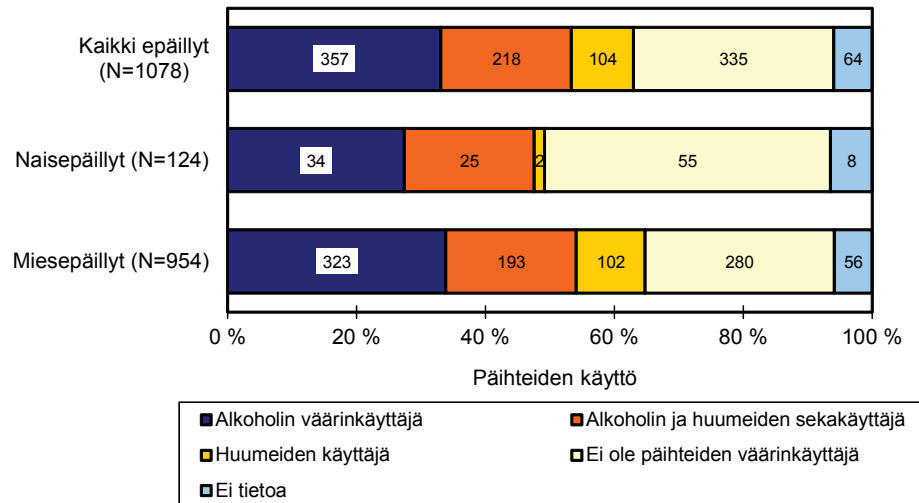

Kuvio 26 15 vuotta vanhempien naisten henkikirikollisuuden ja henkirikoskuolleisuuden taso perheaseman mukaan vuosina 2003–2009

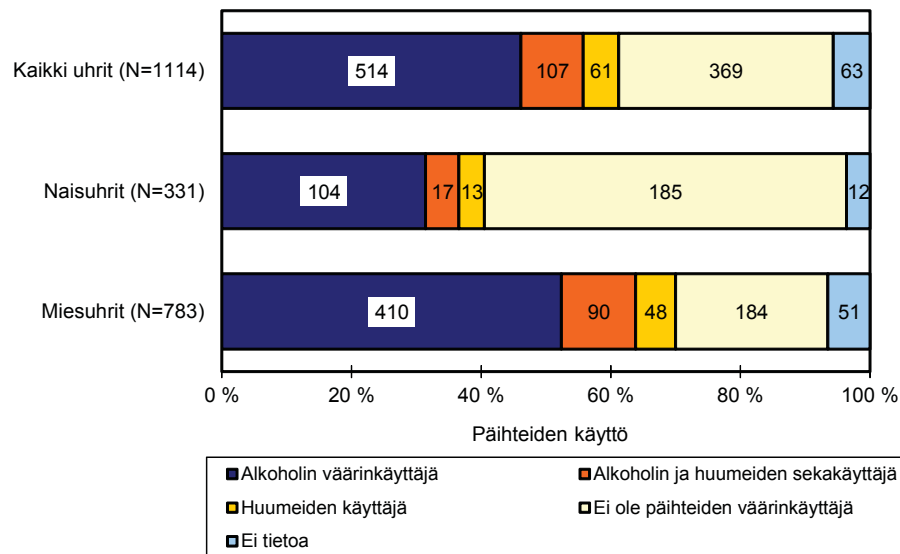
Päihteiden väärinkäyttö. Rikososapuolille on sukupuolesta ja iästä riippumatta (lapsiuhreja lukuun ottamatta) leimallista päihteiden, erityisesti alkoholin väärinkäyttöä. Rikostutkijoiden arvion mukaan katsauskauden henkirikosten aikuisista miesosapuolista 67 prosenttia oli päihteiden väärinkäyttäjää ja 58 prosenttia alkoholin väärinkäyttäjää.

Naisepäilyistä päihteiden väärinkäyttäjää oli 49 prosenttia ja aikuisista naisuhreista 40 prosenttia. Myös päihdeongelmaisilla naisilla kyse oli yleensä alkoholin väärinkäytöstä tai alkoholin ja lääkkeiden sekakäytöstä.

Katsauskauden aikuisten välisistä henkirikoksista 73 prosentissa joku osapuolista oli päihteiden väärinkäyttäjää, 49 prosentissa kaikki osapuolet.

Kuvio 27 Pääepäilytjen päihteiden väärinkäyttö henkirikoksissa 2003–2012

Kuvio 28 Aikuisten uhrien päihteiden väärinkäyttö henkirikoksissa 2003–2012

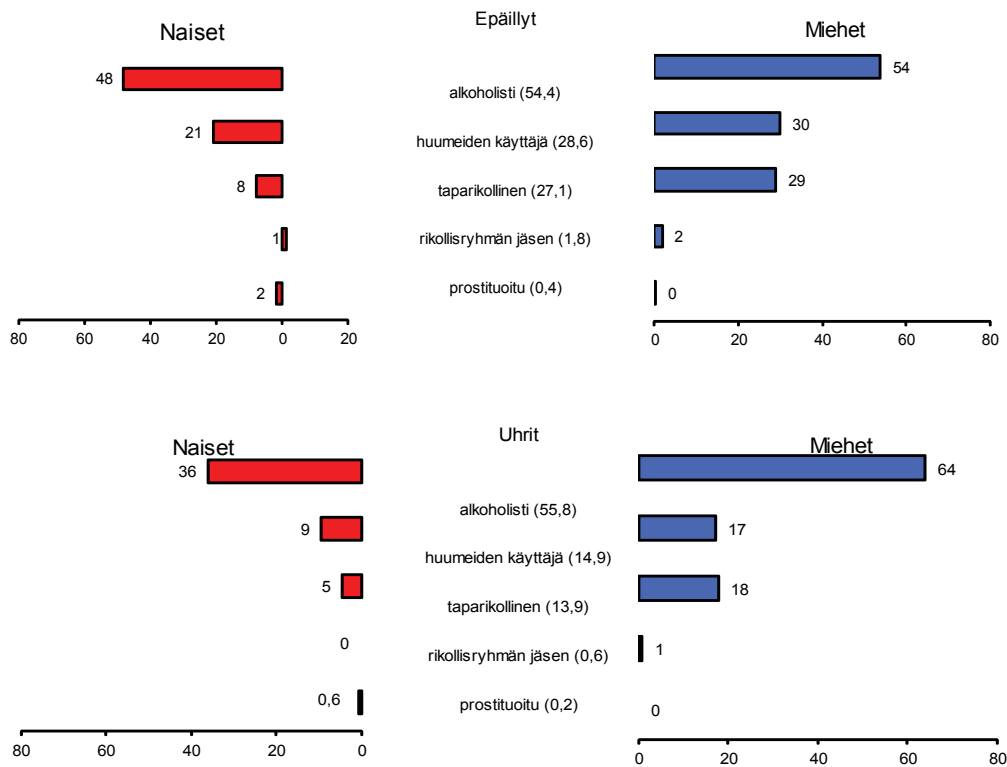
Erityisryhmät rikososapuolina. Päihteiden väärinkäytön ohella henkirikollisuuden seurantajärjestelmään kerätään tietoja henkirikososapuolten kuulumisesta eräisiin muihin erityisryhmiin. Tältäkin osin tiedot perustuvat rikostutkijoiden arvioihin.

Taparikolliseksi oli katsauskaudella luonnehdittu 30 prosenttia miesepäilyistä ja vajaata viidesosaa aikuisista miesuhreista. Osuuksia voi pitää korkeina.

Naisepäilyistä ja -uhreista taparikollisten osuus oli huomattavasti pienempi, alle kymmenen prosenttia.

Kytöksinä järjestäytyneeseen rikollisuuteen henkirikoksilla oli sen sijaan ollut suhteellisen harvoin. Rikollisryhmän jäseneksi arvioitiin kaksi prosenttia miesepäilyistä ja prosentti miesuhreista.

Myöskään prostituoituja ei juurikaan esiintynyt rikososapuolina. Prostituoituksi oli arvioitu viisi katsauskauden epäilyistä ja kaksi uhria.

Kuvio 29 Erityisryhmien osallisuus henkirikoksiin 2003–2012 (%)

Nuorten henkirikollisuus. Nuorten henkirikokset ovat Suomessa suhteellisen harvinaista kansainvälisesti tarkastellen. Vaikka henkirikollisuuden asukasluukuun suhteutettu kokonaistaso on meillä huomattavasti korkeampi kuin muissa Pohjoismaissa ja läntisessä Euroopassa, nuorten rikollisuudessa eroa ei esiinny, vaan ero syntyy kokonaisuudessaan vanhempien ikäryhmien rikollisuudesta. Verrattuna entisiin sosialistimaihin ja useimpiin Euroopan ulkopuolisiin teollisuusmaihiin nuorten henkirikokset ovat Suomessa erittäin harvinaisia (European Report on Preventing Violence and Knife Crime among Young People 2010, 13).

Nuorisoväkivallan syklistyys on meillä viimeisen neljännesvuosisadan aikana linkittynyt taloudellisiin suhdanteisiin. Jyrkimmät kasvukaudet ovat liittyneet voimakkaisiin noususuhdanteisiin, laskukaudet taas taloudellisiin taantumiin. Syklistyksen taustalla on vaikuttanut taloudellisesti motivoitu rikollisuus, ryöstöihin, murtoihin ja muuhun taloudellisen voiton tavoitteluun liittyvät henkirikokset, joiden määrä on lisääntynyt noususuhdanteissa ja vähentynyt laskusuhdanteissa. Yksi nuorten henkirikollisuutta vanhempien ikäryhmien rikollisuudesta erottava tekijä onkin juuri rikosten kytkeytyminen usein aineellisen hyvän tavoitteluun.

Nuorten henkirikokset eroavat vanhempien ikäryhmien rikollisuudesta myös ryhmäluonteensa, julkisuutensa ja uhriensa osalta. Rikokset tehdään usein ryhmässä, ne ovat (murhien osuudella mitaten) muuta henkirikollisuutta välineellisempiä ja raaempia ja tekijälle ennalta tuntemattomien uhrien osuus on suurempi kuin vanhempien ikäryhmien rikoksissa. Myös

muutoin nuorten henkirikokset ovat yllätyksellisempiä, vaikeammin ennakoitavia kuin vanhempien ikäryhmien rikokset. Ei niinkään tekijän, vaan teon kokonaisuuden ja uhrin valikoitumisen suhteen – silloinkin kun uhri on tekijän ennestään tuntema.

Nuorten ja vanhempien ikäryhmien henkirikollisuutta yhdistää puolestaan kiinteä yhteys alkoholin käyttöön ja alkoholihumalaan. Alkoholisidonnaisten henkirikosten (rikosten joissa osapuolet ovat humalassa) osuus nuorten henkirikoksista on viime vuosina ollut yli 80 prosenttia eli sama kuin vanhemmissakin ikäryhmissä.

Yhteistä nuorten ja iäkkäämpien henkirikollisuudelle on myös se, että syyllisistä valtaosa on alkoholin väärinkäyttäjää. Vuosina 1980–2007 henkirikoksiin syyllistyneistä nuorista diagnosoitiin mielentilatutkimuksessa alkoholiriippuvaiseksi tai alkoholin väärinkäyttäjäksi 44 prosenttia, 19-vuotiaista alkoholistien osuus oli lähes 60 prosenttia ja 20-vuotiaista noin 65 prosenttia. Alkoholin riskikäyttäjien osuus ryhmästä oli yli 80 prosenttia. Alkoholin ohella mielentilatutkimuksiin määrättyt nuoret henkirikoksentehtäjät käyttivät laajasti muita päihteitä. 2000-luvun alun syytetyistä joka kolmas käytti säännöllisesti amfetamiinia, kannabistuotteita käytti 40 prosenttia. Kaiken kaikkiaan nuoria henkirikoksentehtäjiä luonnehti varhain aloitettu päihteiden käyttö ja nopea alkoholisoituminen. Huomattavalla osalla päihteiden käyttö oli siinä mielessä ylisukupolvista, että myös heidän vanhempansa tai ainakin toinen vanhemmista oli ollut alkoholin ongelmakäyttäjää.

Päihteiden käytön ohella ryhmää luonnehtivat rikkonainen lapsuus, väkivaltaisuus ja mielenterveyden ongelmat. Huomattavalla osalla nuorista henkirikoksentehtävistä lapsuudenperhe oli hajonnut ensimmäisten ikävuosien aikana, usein vanhempien päihdeongelmista johtuneisiin ristiriitoihin. Peruskoulu oli yleensä sujunut oppimis- ja käytösongelmien merkeissä. Erityisopetuksessa syyllisistä oli ollut joka toinen ja joka kolmas oli otettu huostaan viimeistään teini-ikässä joko lastensuojelullisista syistä tai oman rikollisuutensa johdosta. Puolet oli ollut psykiatrisessa hoidossa lyhyempiä tai pidempiä jaksoja ennen rikostaan, laitoshoidossa oli ollut joka neljäs. Valtaosaa

oli muun häiriökäyttäytymisen ohella luonnehtinut viimeistään teini-ikästä lähtien myös ympäristön huomion herättänyt poikkeuksellinen aggressiivisuus.

Kaiken kaikkiaan nuorten törkeä väkivalta on nyky-Suomessa kiinteästi kytköksissä päihteiden (erityisesti alkoholin) väärinkäyttöön ja yhteiskunnalliseen syrjäytymiseen. Tietyissä mielessä henkirikollisuus on meillä muuttunut osin myös ylisukupolviseksi, vuosina 1980–2007 henkirikoksista syytetyistä nuorista joka kymmenennellä oli henkirikoksesta tuomittu isä, äiti, veli, eno tai setä. Varsin monella oli myös henkirikoksen uhriksi joutuneita lähiomaisia.

5 Henkirikosten seuraukset

Jakso sisältää tietoja henkirikosten ilmituloon, esitutkintaan ja oikeuskäsittelyyn liittyvistä seikoista. Ilmituloa ja esitutkintaa koskevat tiedot perustuvat henkirikollisuuden seurantajärjestelmään, oikeuskäsittelyä ja tuomioita koskevat puolestaan Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tuomiolauselmatietokantaan, Oikeusrekisterikeskuksen ylläpitämään rikosrekisteriin sekä Valtakunnansyyttäjänvirastosta saatuihin tietoihin.

Rikosten ilmitulo. Piilorikollisuuden määrästä henkirikollisuudessa ei ole tarkkaa tietoa. Aiheesta 1990-luvulla tehdyssä tutkimuksessa arvioidaan, että vuosittain henkirikoksista jää tulematta ilmi 2–3 prosenttia (Pajuoja & Salminen 1996). Nykyisellä rikollisuustasolla se merkitsisi kahdesta viiteen rikosta. Pääosassa tapauksia kyse on uhreista, joiden ruumista ei löydetä ja jotka päätyvät kadonneiksi henkilöiksi. Tammikuun puolivälissä 2013 rikosilmoitusjärjestelmään oli kirjattuna vuosilta 2003–2012 seitsemän katoamistapausta, joita tutkittiin henkirikoksena. Lisäksi osa niistäkin kateissa olevista, joiden katoamista ei tutkita henkirikoksena, on joutunut henkirikoksen uhriksi. Osa tapauksista tulee ilmi myöhemmin ja kyetään selvittämään, osa ei tule ilmi koskaan. Viime vuosina on ilmennyt myös, että maamme tehokkaassa kuolemansyöntutkintajärjestelmässä (johon piilorikollisuuden vähäisyys henkirikollisuudessamme huomattavassa määrin perustuu) on aukko koskien terveydenhoitohenkilöstön tekemiä potilaisiin kohdistuvia henkirikoksia. On mahdotonta arvioida, kuinka paljon tämäntyyppisiä rikoksia on aikaisempina vuosina jäänyt ja edelleenkin jää ilmi tulematta. Viime vuosien rikoksille on ollut ominaista, että ne ovat tulleet ilmi epäonnistuneeksi

jääneen surmaamisyriksen kautta, ei uhreille tehdyissä kuolemansyöntutkimuksissa.

Oman varsinaiseen piilorikollisuuteen kuulumattoman ryhmänsä muodostavat kuolemantapaukset, joita tutkitaan henkirikoksina, mutta joissa tarkkaa kuolinsyytä tai tahallisen väkivallan osuutta kuolemaan ei kyetä selvittämään. Kyse on yleensä pitkälle alkoholisoituneista henkilöistä, joista löydetään ulkoisen väkivallan merkkejä. Vammojen aiheutumisen mekanismista ei kuitenkaan päästä selvyyteen, eikä aina myöskään siitä, mikä osuus ulkoisella väkivallalla on ollut usein hyvin huonokuntoisen vainajan menetykseen. Tällaisia tapauksia, joissa lopultakaan ei päästä selvyyteen, onko kyse ollut henkirikoksesta, tapaturmasta vai luonnollisesta kuolemasta, on vuosittain useampia.

Ilmi tulevat henkirikokset tulevat poliisin tietoon yleensä suhteellisen nopeasti. Katsauskauden henkirikoksista 66 prosenttia tuli poliisin tietoon tekopäivänä ja 13 prosenttia seuraavan päivän kuluessa. Kolmen vuorokauden sisällä teoista oli tullut ilmi 86 prosenttia. Viikkoa pidempään ilmitulo oli kestänyt yhdeksässä prosentissa tapauksia.

Rikoksista runsas puolet (55 %) oli tullut poliisin tietoon tekijän tai silminnäkijän hälytettyä apua tai poliisin paikalle. Ruumiin löytymisen kautta ilmi oli tullut 21 prosenttia, ilmiannon kautta kahdeksan prosenttia ja muun rikoksen tutkinnan yhteydessä neljä prosenttia.

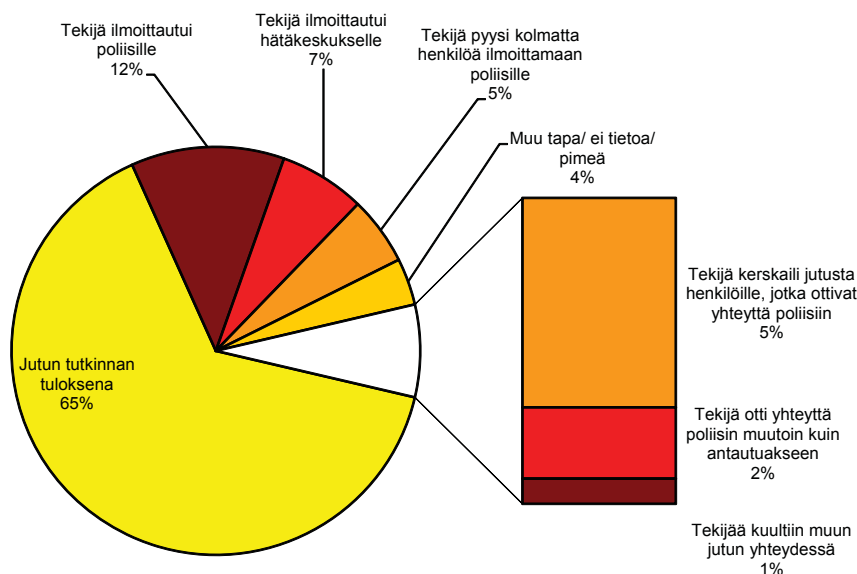
Rikoksen salaaminen ruumis kätkemällä oli suhteellisen harvinaista, vain kymmenessä prosentissa ajanjakson henkirikoksia uhrin ruumis oli pyritty kätkemään tai tuhoamaan. Yleisin ruumiin tuhoamistapa oli rikospaikan polttaminen.

Taulukko 10 Uhrin ruumiin hävittäminen henkirikoksissa 2003–2012

Toimenpide	%	N
Ruumiseen ei kajottu	81	951
Ruumis pelkästään peitetty	4	51
Ruumis pelkästään siirretty surmaamispaikalta	4	44
Ruumis siirretty ja peitetty	1	13
Ruumis yritetty kätkeä/ tuhota	10	113
poltettu/ tapahtumapaikka poltettu	4	50
paloiteltu	2	26
upotettu veteen	2	19
haudattu maahan	1	11
Ei tietoa	0,3	3
Yhteensä	100	1 175

Rikosten selvittäminen ja esitutkinta. Syyllisen henkilöllisyys kyetään selvittämään yleensä nopeasti. Ajanjakson rikoksista 79 prosenttia oli selvitetty vuorokauden kuluessa ja 90 prosenttia viikon kuluessa ilmi tulosta. Kuukautta pidempään selvittäminen oli kestänyt kuudessa prosentissa rikoksia. Jakson rikoksista 14 (1,2 %) oli tammikuun lopussa 2014 tietokannassa edelleen kirjattuina pimeiksi.¹²

Lähes kaksi kolmannesta katsauskauden henkirikoksista oli selvinnyt poliisin oman tutkinnan kautta, 24 prosentissa rikoksia syyllinen oli ilmoittautunut itse joko suoraan, hätäkeskuksen tai kolmannen henkilön kautta poliisille.

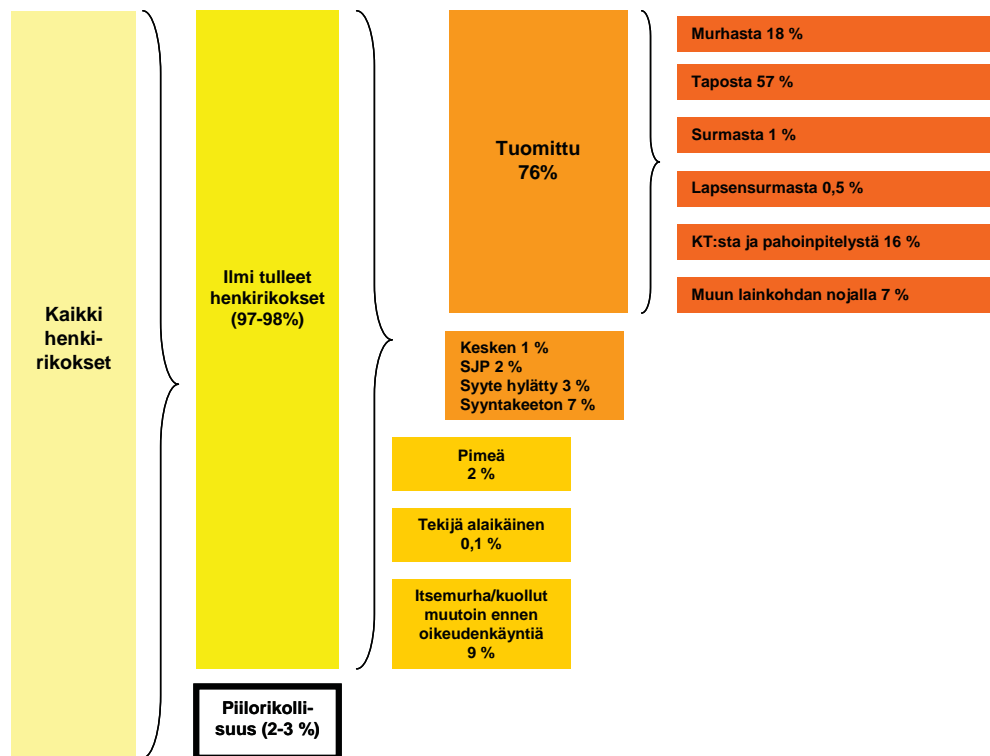
Kuvio 30 Epäillyn henkilöllisyyden selvittämistapa henkirikoksissa 2003–2012 (N=1 175)

Oikeuskäsittely ja rangaistukset. Vuonna 2003–2009 poliisin tietoon tulleista henkirikoksista vajaata kahta prosenttia ei kyetty selvittämään ilmi tulosta seuranneen vuoden aikana.¹³ Selvitetyistä rikoksista yhdeksässä prosentissa tekijä surmasi itsensä rikoksen yhteydessä tai välittömästi sen jälkeen tai kuoli muista syistä ennen syytteen nostamista. Rikoksista kahdessa prosentissa syyttäjä oli tehnyt syyttämättäjäätämispäätöksen, lähes aina perusteena oli ollut puutteellinen näyttö rikoksen tapahtumisesta.

Jutuista, joista tiedot oikeuskäsittelystä oli saatavissa, yhdessä (0,1 %) epäilty oli alle 15-vuotias, eikä siten rikosoikeudellisesti vastuunalainen. Kaiken kaikkiaan ajanjaksolla ilmi tulleista henkirikoksista 86 prosentissa epäiltyä vastaan nostettiin syyte ja 76 prosentissa syytetty tuomittiin rangaistukseen. Kolmessa prosentissa rikoksia syyte hylättiin näytön puuttumisen johdosta ja seitsemässä prosentissa epäilty jätettiin syyntakeettomana rangaistukseen tuomitsematta.

¹² Toistaiseksi kirjaamattomat rikokset huomioiden selvittämättömien rikosten määrä katsauskaudelta oli 31.1.2014 16 (1,3 %). Huomioitaessa lisäksi henkirikoksina tutkittavat katoamistapaukset määrä oli 22 (1,8 %).

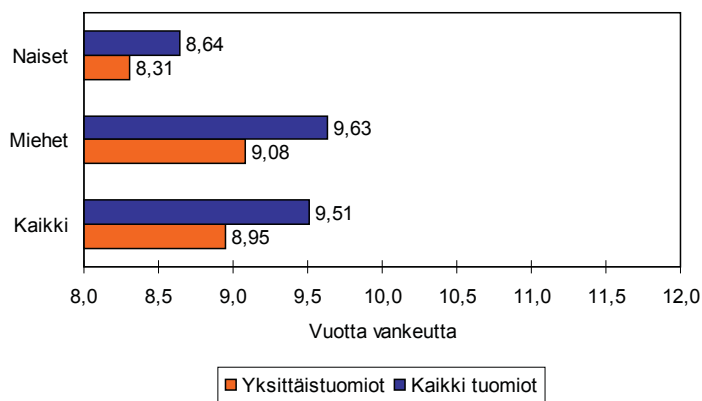
¹³ Tietokannasta on toistaiseksi saatavissa seuraamustiedot ainoastaan vuosien 2003–2009 henkirikoksista.

Kuvio 31 Vuosina 2003–2009 ilmi tulleiden henkirikosten selvittäminen ja oikeuskäsittely (N=873)

Rangaistukseen tuomituista syytetyistä 77 prosenttia tuomittiin alioikeudessa tahallisesta henkirikoksesta, 16 prosenttia pahoinpitelyrikoksesta ja kuolemantuottamusrikoksesta ja seitsemän prosenttia jonkin muun lainkohdan nojalla (yleensä joko kuolemantuottamusrikoksesta tai pahoinpitelyrikoksesta). Pääosa tuomituista (57 %) tuomittiin taposta, murhasta tuomittiin 18 prosenttia.

Kaiken kaikkiaan ajanjakson henkirikoksista epäillyistä 59 prosenttia tuomittiin tahallisesta henkirikoksesta myös rangaistukseen, muiden lainkohtien nojalla teostaan rangaistukseen tuomittiin 17 prosenttia. Rikoksesta alioikeuden tuomioon kulunut aika oli keskimäärin kahdeksan kuukautta.

Kuvio 32 Keskirangaistus vuosina 2003–2009 tehdyistä tapoista tuomitun sukupuolen ja tuomiotyyppin mukaan (käräjäoikeudet)¹⁴

¹⁴ Ei sisällä alentuneesti syyntakeisina tuomittuja.

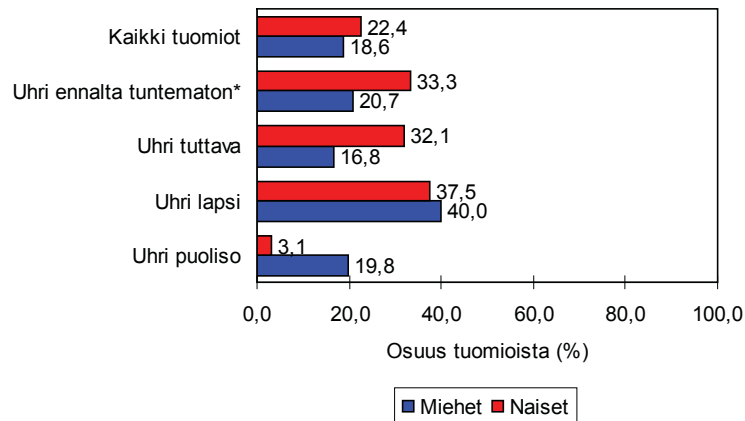
Rikoslain mukaan rangaistuksena murhasta on elinkautinen vankeus. Lievennettyä rangaistuasteikkoa noudatettaessa murhasta tuomitaan määräaikaiseen vankeuteen. Katsauskauden murhasta rangaistukseen tuomituista 84 prosenttia tuomittiin elinkautiseen ja 16 prosenttia määräaikaiseen vankeuteen. Elinkautiseen vankeuteen tuomitujen osuus oli sama tuomitun sukupuolesta riippumatta. Murhasta tuomitujen määräaikaisten vankeusrangaistusten keskipituus oli 11 vuotta. Nykykäytännön mukaan elinkautinen vankeusrangaistus merkitsee runsaan 12 vuoden vankeutta ennen ehdonalaista vapautta. Määräaikaisesta vankeustuomiosta suoritetaan nykyisin yleensä puolet ennen ehdonalaista vapautta.

Rikoslain mukainen rangaistus taposta on kahdeksasta kahteentoista vuotta vankeutta. Lievennettyä rangaistuasteikkoa noudatettaessa taposta voidaan tuomita myös kahdeksaa vuotta lyhyempiä vankeusrangaistuksia. Käräjäoikeuksissa katsauskaudella taposta tuomitujen miesten keskirangaistus oli 9 vuotta 5 kuukautta ja naisten 8 vuotta 8 kuukautta

vankeutta. Yksittäistuomioissa, joissa tappo oli ainoa rangaistuksen peruste, miesten keskirangaistus oli 8 vuotta 10 kuukautta ja naisten 8 vuotta 4 kuukautta vankeutta.¹⁵

Laissa määrätty rangaistus surmasta on neljästä kymmeneen vuotta vankeutta. Katsauskaudella keskirangaistus surmasta oli käräjäoikeuksissa 5 vuotta 2 kuukautta vankeutta. Pahoinpitelyrikokseen liittyneestä kuolemantuottamusrikoksesta tuomituista rangaistuksista 78 prosenttia oli ehdottomia vankeusrangaistuksia, 20 prosenttia ehdollisia vankeusrangaistuksia, yksi prosentti sakkorangaistuksia ja yksi prosentti yhdyskuntapalvelurangaistuksia. Vankeusrangaistusten pituus vaihteli 3 kuukaudesta 10 vuoteen.

Kaiken kaikkiaan katsauskaudella tehdyistä henkirikoksista käräjäoikeuksissa rangaistukseen tuomituista 93 prosenttia tuomittiin ehdottomaan vankeusrangaistukseen, viisi prosenttia ehdolliseen vankeusrangaistukseen, yksi prosentti yhdyskuntapalvelurangaistukseen ja yksi prosentti sakkorangaistukseen.

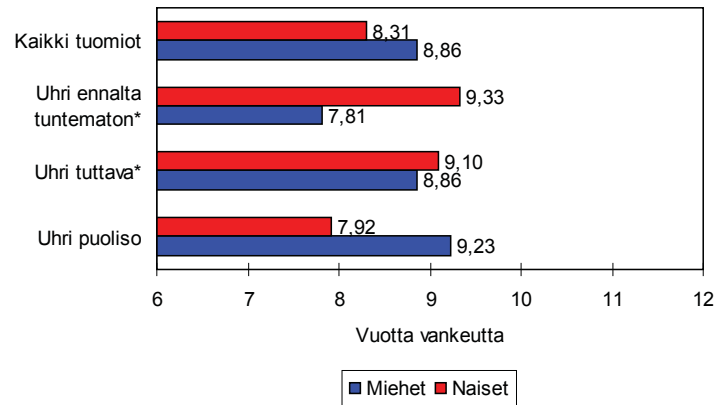

Kuvio 33 Murhasta tuomitujen osuus vuosina 2003–2009 tehdyistä henkirikoksista tuomitun sukupuolen ja rikoksen uhrin mukaan (käräjäoikeudet; kaikki tuomiot; *suhdeluku perustuu naisten osalta alle kymmeneen tuomioon)

Rikosnimikkeen valinnan suhteen käräjäoikeuksissa henkirikoksista tuomitut rangaistukset olivat katsauskaudella jonkin verran ankarampia naisille kuin miehille. Rikoksista syytetyistä miehistä tuomittiin murhasta 19 prosenttia, naisista 22 prosenttia. Syynä oli osin lapsiin kohdistuneiden rikosten suurempi osuus naisten henkirikollisuudesta. Suhteellisesti eniten murhatuomioita tuomittiin nimittäin sekä miehille että naisille lapsiin kohdistuneista henkirikoksista. Toisaalta myös tuttavien kohdistuneista henkirikoksista naisia tuomittiin murhasta

selvästi useammin kuin miehiä. Pääsyyinä eron oli se, että rikokset olivat naisilla miehiä useammin ennalta suunniteltuja. Huomattava ero oli myös puolisoihin ja seurustelukumppaneihin kohdistuneiden henkirikosten rangaistuskäytännössä. Puolisonsa surmanneista miehistä tuomittiin murhasta 20 prosenttia, naisista kolme prosenttia. Näissäkin rikoksissa ero rangaistuskäytännössä noudatti eroa suunnitelmallisten rikosten osuudessa.

¹⁵ Sisältää myös alentuneesti syyntakeisina tuomitut.

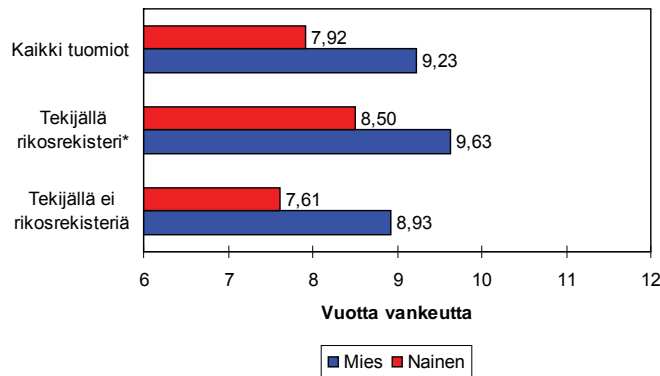

Kuvio 34 Vuosina 2003–2009 tehdystä taposta tuomittujen keskirangaistus kärjäoikeuksissa tuomitun sukupuolen ja rikoksen uhrin mukaan (yksittäistuomiot; *laskelma perustuu naisten osalta alle kymmeneen tuomioon)¹⁶

Miehille kärjäoikeuksissa tapoista tuomitut rangaistukset olivat kaikkiaan keskimäärin naisille tuomittuja pidempiä, olipa kyse yksittäistuomioista tai yhtenäistuomioista. Erityisen suuri ero oli puolisoon tai seurustelukumppaniin kohdistuneista henkirikoksista tuomituissa rangaistuksissa. Miehillä ne olivat keskimäärin sekä tapon keskirangaistusta että naisille vastaavista rikoksista tuomittuja rangaistuksia ankarampia. Syynä tähän ei näyttänyt olevan pelkästään se, että parisuhteessa tehdyistä tapoista tuomituilla miehillä oli keskimäärin rankempi rikostausta kuin naisilla: ero oli havaittavissa sekä rikosrekisterin omanneiden että rikosrekisteriä

omaamattomien tuomittujen kohdalla. Toisaalta tekijän perhepiiriin ulkopuolisiin kohdistuneissa rikoksissa kärjäoikeuksien rangaistuskäytäntö vaikutti olleen päinvastainen. Niistä naisille tuomitut rangaistukset olivat aineistossa keskimäärin miehille tuomittuja ankarampia, tulos saattoi kuitenkin johtua puhtaasti satunnaistekijöistä, sillä mainitun tyyppisiä naisille annettuja tuomioita oli aineistossa vain muutama.

Kaiken kaikkiaan vaikuttaisi siltä, että alioikeuksien tuomiokäytäntö on tällä hetkellä henkirikoksissa jossain määrin eriytynyt riippuen sekä syytetyn sukupuolesta että rikoksen kohteesta.

Kuvio 35 Vuosina 2003–2009 tehdystä tekijän parisuhdekumppaniin kohdistuneesta taposta tuomittujen keskirangaistus kärjäoikeuksissa tuomitun sukupuolen ja rikostaustan mukaan (yksittäistuomiot; *laskelma perustuu naisten osalta alle kymmeneen tuomioon)¹⁷

¹⁶ Sisältää myös alentuneesti syyntakeisina tuomitut.

¹⁷ Sisältää myös alentuneesti syyntakeisina tuomitut.

Henkirikosuhrien omaiset. Vuonna 2009 maassamme tehtiin ensimmäinen kattava selvitys henkirikosten uhrien omaisten selviytymisestä rikoksen jälkeen samoin kuin heille suunnatun tuen ja hoidon toimivuudesta. Tutkimuksen teki psykoterapeutti Soili Poijula sosiaali- ja terveysministeriön ja Henkirikoksen uhrien läheiset ry:n toimeksiannosta. Tutkimuksen kohteena olivat vuosina 1999 ja 2004–2007 surmattujen henkilöiden perheenjäsenet.

Yhtä henkirikoksen uhria jää suremaan keskimäärin 4–6 perheenjäsentä. Vaikka tutkimuksen tekoaikaan rikoksesta oli kulunut vähintään kaksi ja enimmillään kymmenen vuotta, yli puolet haastatelluista omaisista kärsi edelleen läheisensä surmaamisesta johtuneista psyykkisistä häiriöistä. Heistä 57 prosentilla oli trauma- peräisiä stressioireita, 51 prosenttia kärsi masennuksesta ja 42 prosenttia unihäiriöistä. Haastatelluista 31 prosenttia arvioi työkykynsä edelleenkin alentuneeksi rikoksesta aiheutuneen masennuksen ja muun oireilun johdosta. Surun ja sen aiheuttamien traumaattisten ja fyysisten oireiden ja sosiaalisten ongelmien lisäksi omaisia kuormittivat rikoksen aiheuttamat taloudelliset menetykset, samoin kuin sitä seurannut esitutkinta ja oikeuskäsittely (Poijula 2010).

Rikoksen jälkeisen avun ja hoidon suurimmiksi ongelmiksi omaiset mainitsivat satunnaisuuden, epäjatkuvuuden ja riittämättömyyden. Viranomaispalvelu- ja auttajatahoista vastaajat olivat tyytyväisimpiä kirkkoon (81 %), poliisiin (75 %), oikeusaputoimistoon (75 %) ja syyttäjään (72 %). Saamiinsa mielenterveys- ja terveydenhuollon palveluihin tyytyväisiä oli runsas puolet apua saaneista, samantapaisia olivat myös käsitykset oikeuslaitoksesta (Poijula 2010).

Tutkimus tarkasteli yksityiskohtaisesti omaisten asemaa ja kokemuksia henkirikosten esitutkinnassa ja oikeuskäsittelyssä. Vastaajista huomattavan osan mielestä Suomen nykyisessä rikosoikeusprosessissa rikoksen uhrien asema ei ole tasavertainen rikoksen tekijöihin nähden. Rikoksentehtäjäiden oikeusturvasta huolehditaan kattavasti, samanaikaisesti uhrin (tässä tapauksessa siis henkirikosuhrien omaiset) kokivat usein olevansa käytännössä heitteillä. Oikeusjärjes-

telmämme perustuu pitkälti siihen, että uhrien tulee omatoimisesti selvittää asemansa ja oikeutensa ja oikeudessa ajaa asiaansa. Rikosta seuranneessa tilanteessa henkirikosuhrien omaisten kyky tähän oli kuitenkin usein heikentynyt. Apua sinänsä olisi ollut saatavissa esimerkiksi oikeusaputoimistoista tai rikosuhripäivystyksestä, mutta sen etsiminen ja löytäminen ei aina ollut kovinkaan helppoa (Poijula 2010, 24–25, 45–48).

Toinen syy kritiikkiin oli tuomioistuinten ja Valtionkonttorin suhtautuminen rikoksen aiheuttamiin taloudellisiin menetyksiin. Tutkimuksessa haastatelluista omaisista 78 prosenttia kertoi rikoksen aiheuttaneen taloudellisia vahinkoja ja kuluja. Joka kolmannen taloudellinen asema oli heikentynyt merkittävästi ja pysyvästi rikoksen johdosta. Yleisimmin mainitut rikoksen suoraan aiheuttamat kuluerät olivat hautajaisista ja asian selvittelyyn liittyneistä matkoista aiheutuneet menot. Vastaajista 29 prosenttia oli kärsinyt työtulon menetyksiä rikoksen johdosta ja 11 prosentille oli aiheutunut suoria omakohtaisia sairaanhoito- tai lääkekuluja (Poijula 2010, 33–34).

Rikoksen tekijältä vahingonkorvausta oli vaatinut 75 prosenttia suoria taloudellisia menetyksiä kärsineistä. Yleisin syy korvauksen vaatimatta jättämiseen oli se, että tekijä oli lähiomainen tai tiedettiin varattomaksi. Peräti 76 prosenttia korvausta vaatineista oli tyytymättömiä oikeuden tuomitsemiin korvauksiin. Yhtenä syynä tähän oli se, että korvaukset oli säännönmukaisesti tuomittu vaadittua pienempinä. Toinen syy tyytymättömyyteen oli se, että tuomitujen korvausten perintä oli yleensä hankalaa. Käytännössä kukaan ei ollut saanut korvauksia rikoksesta tuomitulta. Jos korvauksia oli saatu, oli ne saatu vakuutusyhtiöltä (19 %), Valtionkonttorilta (52 %), sosiaalitoimelta (15 %) tai Kansaneläkelaitokselta (8 %).

Kaiken kaikkiaan tutkimuksen lopputulos oli se, että henkirikoksilla on merkittävät ja pitkäaikaiset vaikutukset huomattavasti uhria ja tekijää laajempaan ihmispiiriin. Rikokset aiheuttavat uhrien omaisille yleensä pitkäaikaisia psyykkisiä, terveydellisiä ja sosiaalisia ongelmia sekä taloudellisia menetyksiä.

6 Henkirikollisuuden kehityslinjoja 2003–2012

Henkirikosten määrä on viimeisten viidentoista vuoden aikana vähentynyt selvästi, vuonna 2012 rikosten määrä oli pienin sitten vuoden 1970, vuonna 2013 toiseksi pienin. Seuraavassa on tarkasteltu rikollisuudessa tapahtuneita muutoksia viimeisten kymmenen vuoden aikana vertaamalla vuosien 2003–2007 ja 2008–2012 henkirikosten keskeisiä piirteitä.

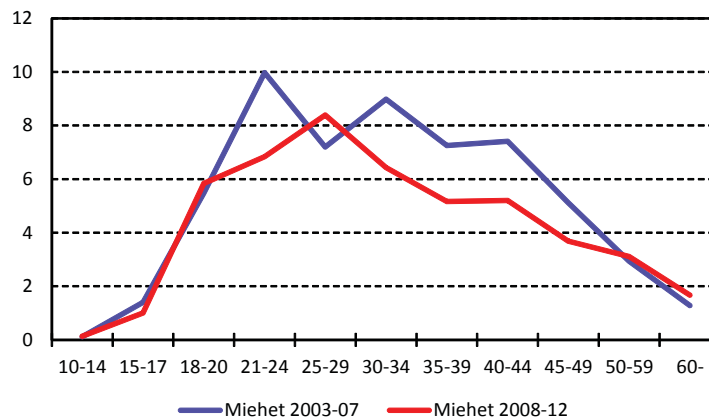
Ajanjaksolla määrällinen ja suhteellinen muutos on tapahtunut nimenomaan miehiin kohdistuneissa henkirikoksissa. Viimeisten viiden vuoden aikana on vuosittain surmattu keskimäärin yhdeksän aikuista miestä ja yksi aikuinen nainen vähemmän kuin vuosikymmenen alussa, alaikäisiä lapsia on surmattu sen

sijaan aiempaa enemmän johtuen vuosien 2011–2012 rikospiikistä. Henkirikoksissa surmattujen miesten määrä on laskenut siten vuosikymmenen mittaan 11 prosenttia, naisten ainoastaan kolme prosenttia, jälkimmäinen muutos voi johtua yksin satunnaisvaihtelusta. Sekä miesten että naisten tekemät henkirikokset ovat sen sijaan vähentyneet selvästi, naisten tekemät jopa suhteellisesti enemmän.

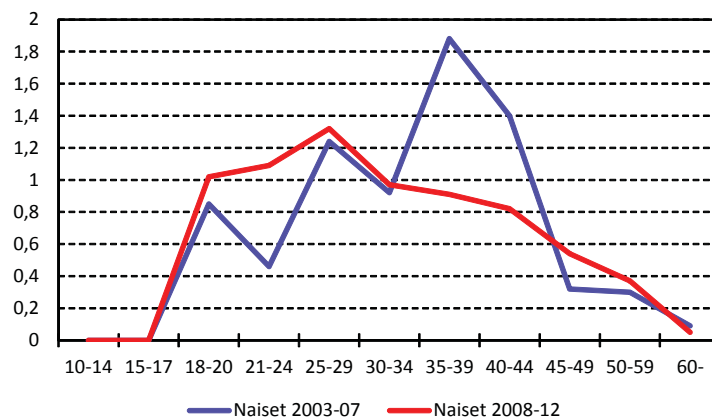
Rikollisuuden väheneminen on sekä miehillä että naisilla ollut selvintä 30- ja 40-vuotiaiden parissa, tosin myös nuorten alle 25-vuotiaiden miesten tekemät henkirikokset ovat vähentyneet.

Taulukko 11 Henkirikollisuuden muutos 2003–2007 ja 2008–2012 surmattujen ja rikoksesta epäiltyjen sukupuolen mukaan

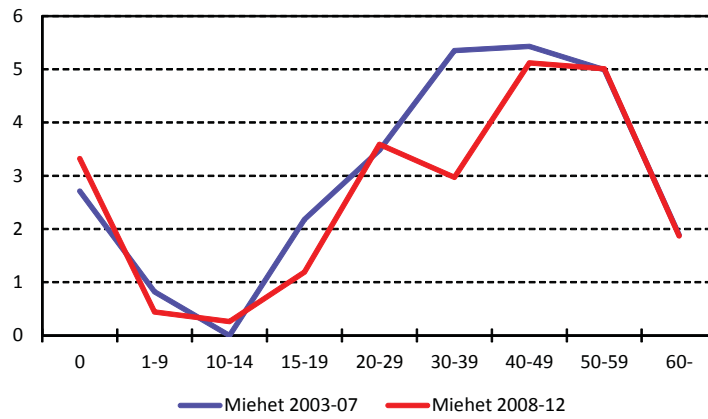
	2003–2007	2008–2012	Muutos	
Rikosten kokonaismäärä	617	570	-47	-8 %
Rikollisuustaso	2,35	2,12	-0,23	-10 %
Surmattuja lapsia	29	32	+ 3	+ 0,1
Surmattuja aikuisia naisia	171	166	-5	-3 %
Surmattuja aikuisia miehiä	417	372	-45	-11 %
Miesten tekemiä rikoksia	536	500	-36	-7 %
Naisten tekemiä rikoksia	74	62	-12	-16 %
Pimeitä rikoksia	7	8	+ 1	+ 0,14

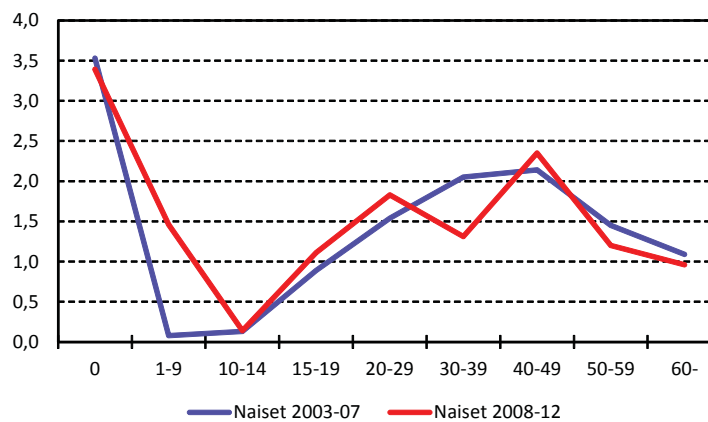
Kuvio 36 Miesten henkirikollisuuden taso ikäryhmittäin 2003–2007 ja 2008–2012 (epäiltyjä 100 000 ikäryhmän miestä kohden vuodessa)

Kuvio 37 Naisten henkirikollisuuden taso ikäryhmittäin 2003–2007 ja 2008–2012 (epäiltyjä 100 000 ikäryhmän naista kohden vuodessa)

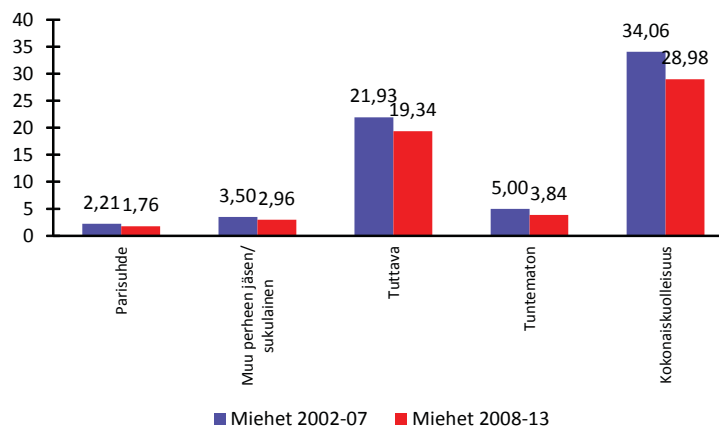
Kuvio 38 Miesten henkirikoskuolleisuus ikäryhmittäin 2003–2007 ja 2008–2012 (surmattuja 100 000 ikäryhmän miestä kohden vuodessa)

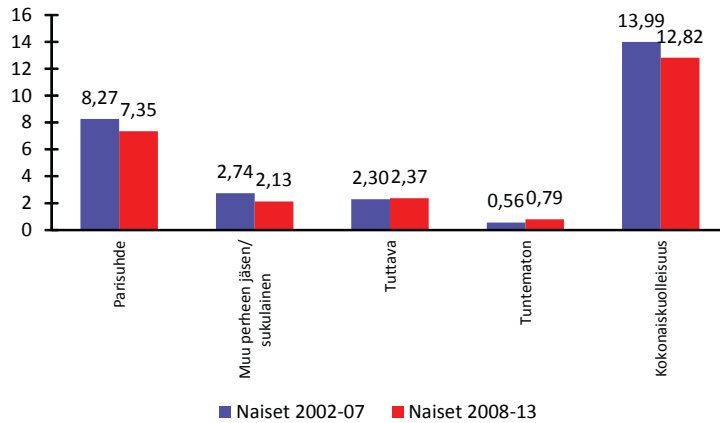
Kuvio 39 Naisten henkirikoskuolleisuus ikäryhmittäin 2003–2007 ja 2008–2012 (surmattuja 100 000 ikäryhmän naista kohden vuodessa)

Kuolleisuudessa merkittävin lasku on miehillä ja naisilla tapahtunut 30-vuotiaiden ikäryhmässä. Muissa ikäryhmissä muutokset ovat olleet lähinnä marginaalisia, nuorten naisten samoin kuin 40-vuotiaidenkin naisten kuolleisuus henkirikoksiin on jopa hienoisesti kasvanut.

Miehiin kohdistunut henkirikollisuus on vähentynyt kaikissa (osapuolten suhteen pohjalta määritellyissä) rikostyypeissä. Naisiin kohdistunut henkirikollisuus on vähentynyt sen sijaan ainoastaan lähisuhdeväkivaltaan liittyvissä rikostyypeissä.

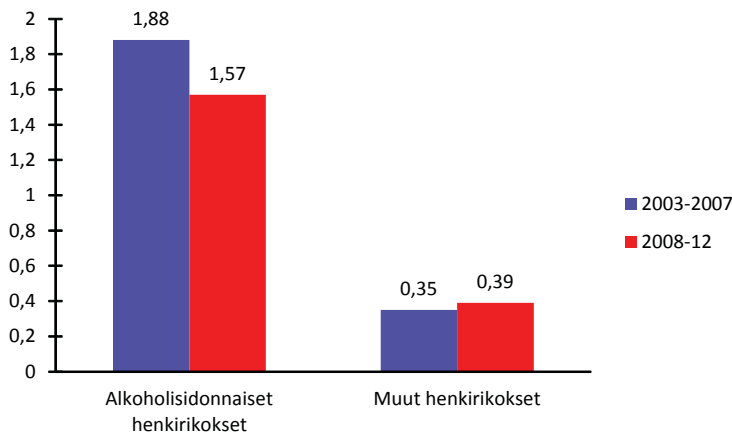
Kuvio 40 Miehiin kohdistuneen henkirikollisuuden muutos rikostyypeittäin 2002–2007 ja 2008–2013 (surmattuja miljoonaa miestä kohden vuodessa)

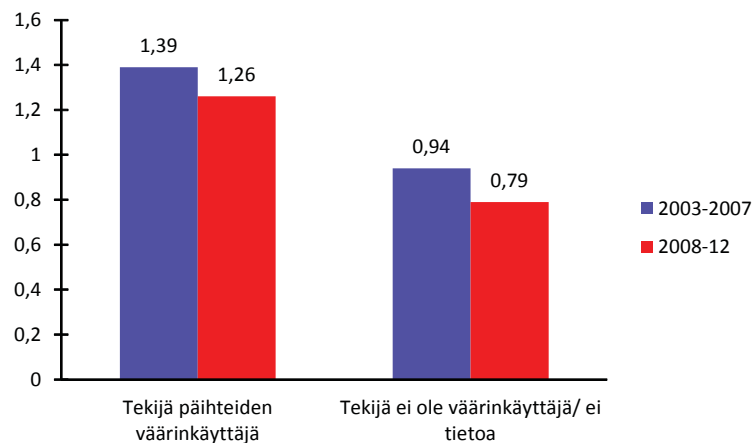
Kuvio 41 Naisiin kohdistuneen henkirikollisuuden muutos rikostyyppittäin 2002–2007 ja 2008–2013 (surmattuja miljoonaa naista kohden vuodessa)

Uhrin sukupuolesta ja osapuolten suhteesta riippumatta rikollisuuden väheneminen on tapahtunut yksinomaaisesti alkoholisidonnaisessa henkirikollisuudessa. Aikuisten välisten alkoholisidonnaisten henkirikosten (rikokset, joissa joku osapuolista oli rikoshetkellä humalassa) asukaslukuun suhteutettu määrä on vähentynyt viimeisten kymmenen vuoden aikana 16 prosenttia, alkoholin käyttöön liittymättömien rikosten määrä on sitä vastoin kasvanut 11 prosenttia.

Tästä huolimatta suurin suhteellinen ja määrällinen lasku on tapahtunut päihteitä väärinkäyttämättömien henkilöiden tekemissä henkirikoksissa. Viimeisten viiden vuoden aikana henkilöt, joita ei ole luokiteltu väärinkäyttäjiksi, ovat tehneet keskimäärin seitsemän henkirikosta vähemmän vuosittain, väärinkäyttäjät viisi henkirikosta vähemmän.

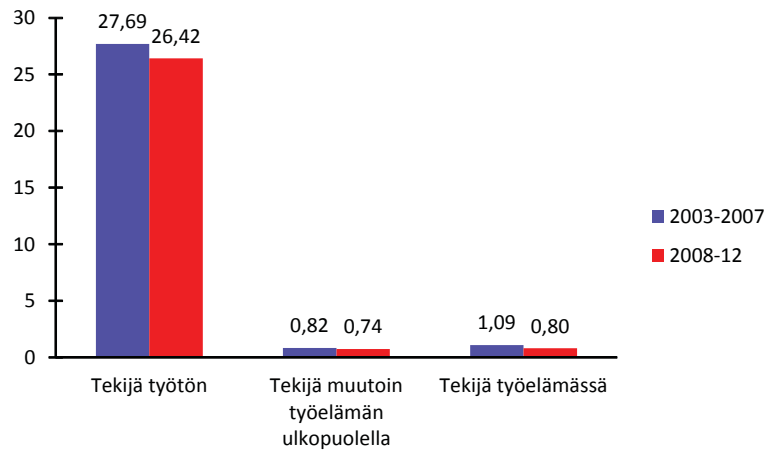
Kuvio 42 Alkoholisidonnaisen ja muun henkirikollisuuden kehitys 2003–2007 ja 2008–2012 (surmattuja 100 000 asukasta kohden vuodessa; vain 15 vuotta täyttäneiden väliset henkirikokset)

Kuvio 43 Päihteiden väärinkäyttäjien ja muun väestön henkirikollisuuden kehitys 2003–2007 ja 2008–2012 (surmattuja koko väestön 100 000 asukasta kohden vuodessa)

Myös työelämääsämää koskevat tiedot viittaavat siihen, että rikollisuuden väheneminen on ollut nopeinta muissa kuin korkeimman riskin omaavissa väestöryhmissä. Vertailuajanjaksojen välillä väestöryhmän kokoon suhteutettu tehtyjen rikosten määrä väheni eniten työelämässä olevilla (–27 %) ja vähiten

pitkäaikaistyöttömillä (–5 %). Merkittävää oli se, että myös työelämässä olevien tekemien henkirikosten absoluuttinen vuotuinen määrä väheni (kuusi rikosta) ajanjaksolla enemmän kuin pitkäaikaistyöttömien tekemien (neljä rikosta).

Kuvio 44 Henkirikollisuuden kehitys 2003–2007 ja 2008–2012 tekijän työelämääsämän mukaan (surmattuja 100 000 työtöntä/ työllistä/ muuta väestöryhmää kohden vuodessa)

Yhdistämällä havainnot vaikuttaisi siten siltä, että merkittävin muutos henkirikollisuudessa viimeisten kymmenen vuoden aikana on ollut keski-ikäisten miesten ja naisten alkoholisidonnaisen väkivallan väheneminen. Väkivallan väheneminen ei kuitenkaan ole ollut nopeinta rikollisuuden korkeimman riskin ryhmässä, työelämän ulkopuolella olevien päihteiden väärinkäyttäjien parissa, vaan muissa väestöryhmissä. Väestöryhmien riskierot ovat siten kasvaneet edelleenkin jo ennestään matalimman rikosriskin omanneen aktiiviväestön henkirikollisuuden vähetessä kaikkein nopeimmin.

Henkirikollisuuden yleisrakenne on rikollisuuden vähenemisestä huolimatta pysynyt muuttumattomana aiempien piirteiden pikemminkin vain vahvistuessa. Tyypillinen suomalainen henkirikos on edelleenkin yksityisasunnossa tehtävä ryppyriitatappo. Aseena on keittiöveitsi ja tekoajankohtana viikonloppu. Syyllinen ja uhri ovat vanhoja tuttuja, keski-ikäisiä, yksin asuvia, työelämästä syrjäytyneitä, alkoholisoituneita miehiä, joilla on takanaan useita aiempia väkivaltarikostuomioita. Kuitenkin henkirikoksiin syyllistyvillä on yleensä keskimäärin selvästi rankempi väkivaltarikostausta kuin rikosten uhreiksi valikoituvilla. Tekohetkellä osapuolet ovat yleensä 1–3 promillen humalassa.

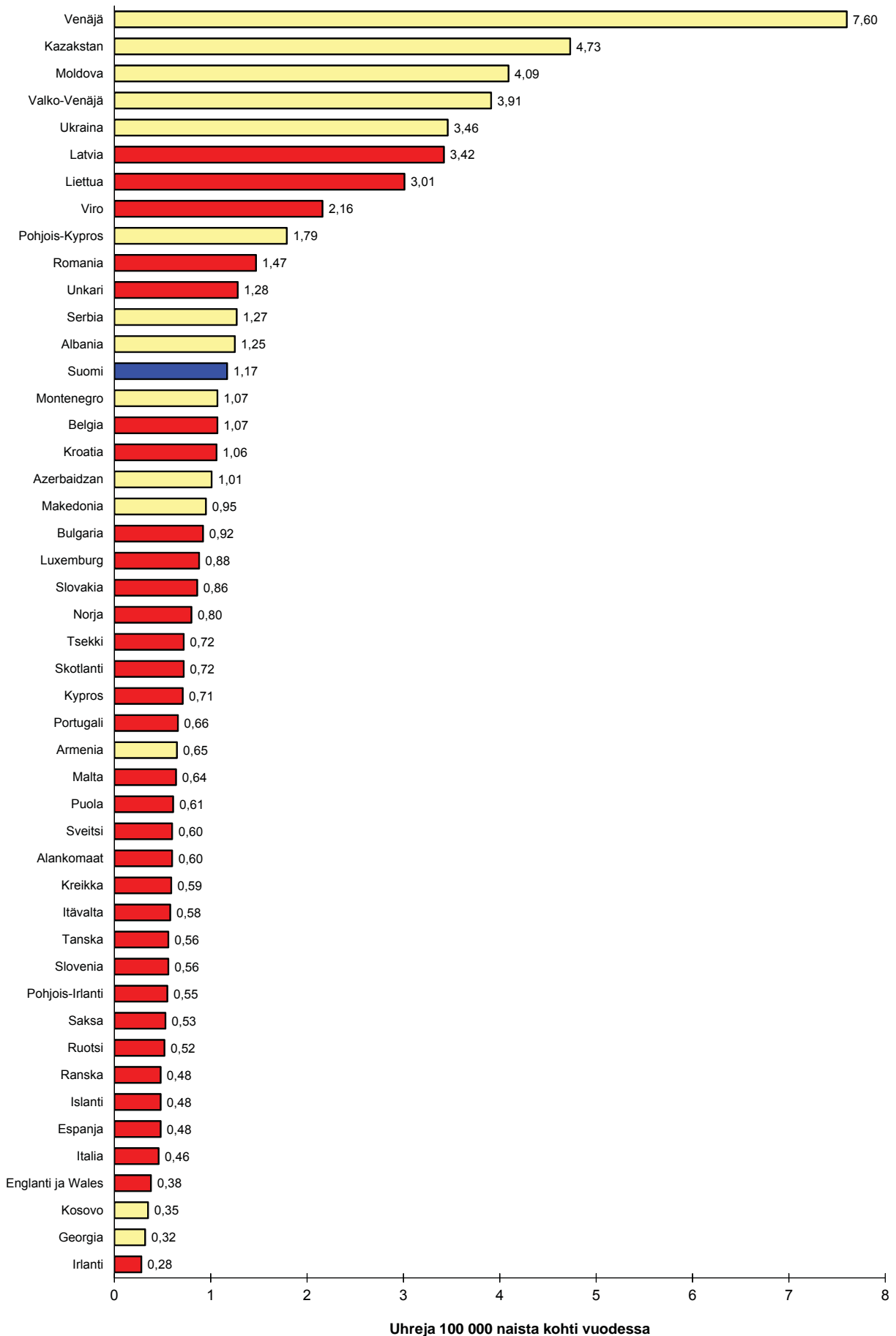
Kahdessa henkirikoksessa kolmesta kaikki osapuolet ovat päihtyneitä. Teoista yli 80 prosentissa ainakin joku osapuolista (yleensä syyllinen) on tekohetkellä päihtyneiden vaikutuksen alainen. Yleensä päihde on alkoholi tai alkoholin ja psyykelääkkeiden yhdistelmä. Humalatilat ovat säännönmukaisesti syviä. Huomionarvoista on, että henkirikoksiin syyllistyvien ja niiden uhreiksi joutuvien sekakäyttäjien psyykelääkkeet ovat usein laillisesti hankittuja, käyttäjien mielenterveysongelmien hoitoon tarkoitettuja. Nykyinen mielenterveysongelmien omahoitojärjestelmämme ei tässä vaikeasti alkoholisoituneiden henkilöiden ryhmässä tuntuisi aina toimivan tarkoitustaan vastaavalla tavalla.

Henkirikollisuus on Suomessa valtaosin työelämästä syrjäytyneiden päihtyneiden väärinkäyttäjien keskinäistä rikollisuutta. Pitkäaikaistyöttömien työikäisten todennäköisyys päätyä henkirikoksen tekijäksi tai uhriksi on sekä miehillä että naisilla moninkertainen muihin sosiaaliryhmiin nähden. Toisaalta syrjäytyneisyys ja päihtyneiden väärinkäyttö eivät ole ainoat ryhmää leimaavat piirteet, pääosa henkirikoksiin syyllistyvistä miehistä on väkivaltarikosten moninkertaisia uusijoita. Merkittäviä, pysyviä muutoksia henkirikollisuuden kokonaistasoon on mahdollista saada aikaan vain vähentämällä tehokkaasti tämän ryhmän rikollisuutta.

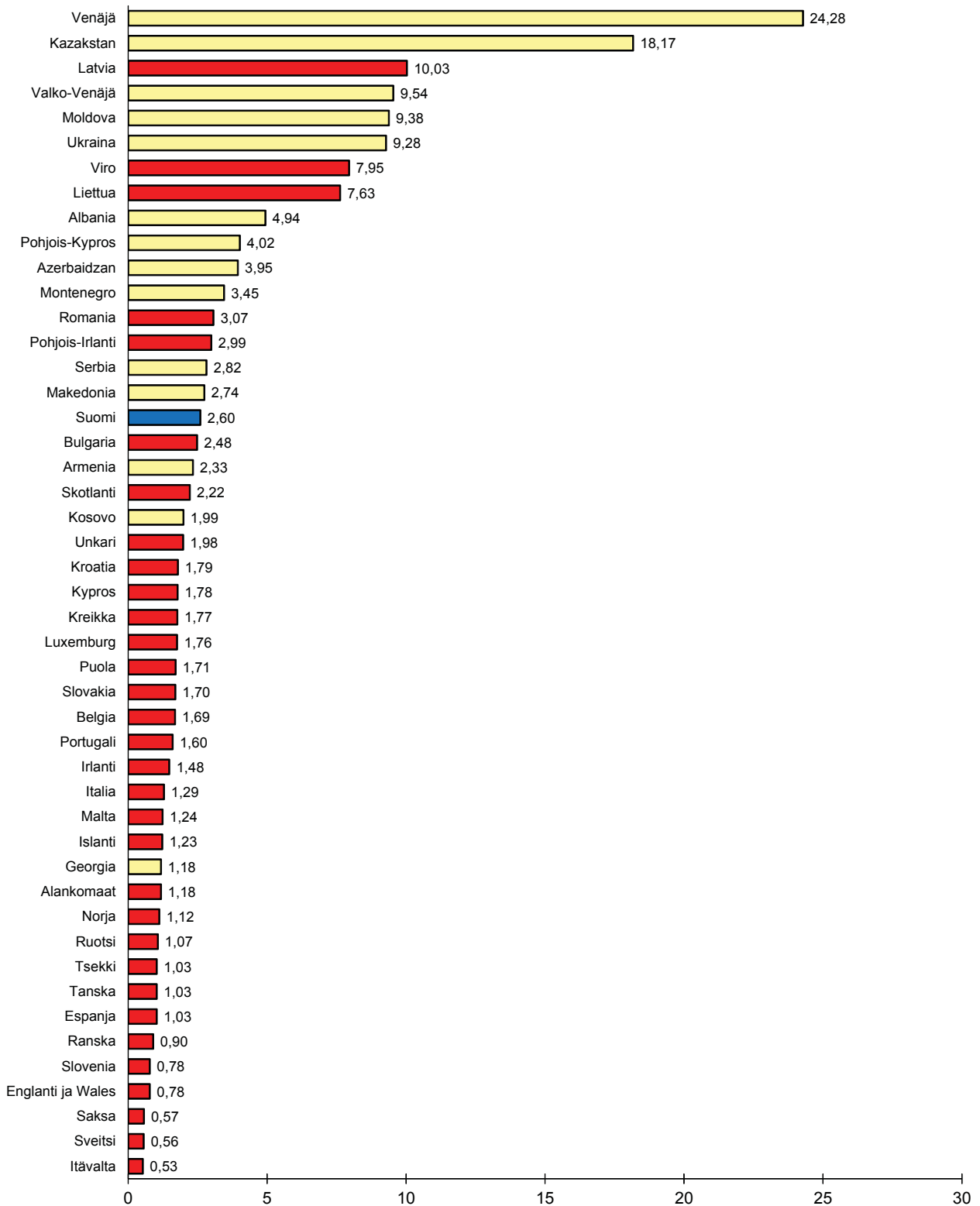
Kirjallisuutta

- Browne, Angela, Williams, Kirk R. ja Dutton, Donald G. (1999). *Homicide Between Intimate Partners*. Teoksessa M. Dwayne Smith ja Margaret A. Zahn (toim.). *Studying and Preventing Homicide. Issues and Challenges*. Thousand Oaks: Sage.
- Ervasti, Kaijus (1992). *Murhamiehen muotokuva. Matti Haapoja 1845–1895. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisuja 3/1992*. Helsinki: Vankeinhoidon koulutuskeskus.
- European Report on Preventing Violence and Knife Crime among Young People (2010). Copenhagen: WHO Europe.
- van Dijk, Jan (2006). *The ICVS and Beyond: Developing a Comprehensive Set of Crime Indicators*. Teoksessa Kauko Aromaa ja Terhi Viljanen (toim.). *International Key Issues in Crime Prevention and Criminal Justice*. Heuni Publication 50. Helsinki: Heuni. www.heuni.fi/uploads/gq4fgo83lmb.pdf
- Eisner, Manuel (2008). *Modernity Strikes Back? A Historical Perspective on the Latest Increase in Interpersonal Violence (1960–1990)*. *International Journal of Conflict and Violence*, Vol. 2 (2) 2008, 288–316.
- Granath, Sven, Johanna Hagstedt, Janne Kivivuori, Martti Lehti, Soenita Ganpat, Marieke Liem & Paul Nieuwebeerta (2011). *Homicide in Finland, the Netherlands and Sweden. A First Study on the European Homicide Monitor Data*. The Swedish National Council for Crime Prevention Research Report 2011:15; Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 259. Stockholm: Brå. <http://www.optula.om.fi/Etusivu/Julkaisut/Kriminologisentutkimusyksikonjulkaisut/1302674251193>
- Hakko, Helinä (2000). *Seasonal Variation of Suicides and Homicides in Finland – with special attention to statistical techniques used in seasonality studies*. *Acta Universitatis Ouluensis D 583*. Oulu: Oulun yliopisto. <http://herkules oulu.fi/isbn9514256042/isbn9514256042.pdf>
- Hinkkanen, Ville (2010). *Rikollisuuden kustannukset*. Teoksessa *Rikollisuustilanne 2009. Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa*. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Huttunen, Lassi (1958). *Etelä-Pohjanmaan henkirikollisuudesta vv. 1749–1900*. Historiallinen arkisto 56. Helsinki.
- Häkkänen, Helinä (2005). *Homicide by ligature strangulation in Finland: Offence and offender characteristics*. *Forensic Science International* 152 (2005), 61–64.
- Häkkänen, Helinä & Hagelstam, Camilla (2003). *Nuoret henkirikosten tekijöinä: viime vuosien kehityspiirteet ja niiden taustat*. *Rikostutkimus* 2002, 31–40.
- Häkkänen, Helinä & Laajasalo, Taina (2003). *Background characteristics of mentally ill homicide offenders – a comparison of five diagnostic groups*. *The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology*.
- Häkkänen, Helinä & Laajasalo, Taina (2005). *Offence and offender characteristics among two groups of Finnish homicide offenders with schizophrenia: Comparison of early- and late-start offenders*. *The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology*, March 2005 16(1), 41–59.
- Häkkänen, Helinä & Laajasalo, Taina (2006). *Homicide Crime Scene Behaviors in a Finnish Sample of Mentally Ill Offenders*. *Homicide Studies Volume 10 Number 1*, 1–22.
- Jaakkola, Risto (1986). *Veli Verkko. Moraalistatistikko ja Suomen ensimmäinen kriminologi. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 81*. Helsinki.
- Kauppi, Anne, Kirsti Kumpulainen, Kari Karkola, Tuija Vanamo & Juhani Merikanto (2010). *Maternal and Paternal Filicides: A Retrospective Review of Filicides in Finland*. *The Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law*, Volume 38, Number 2, 229–238.
- Keskisarja, Teemu (2008). *Suomen ainoa sarjamurhaaja. Juhani Adaminpojan rikos ja rangaistus*. Jyväskylä: Atena.
- Keskisarja, Teemu (2010). *Vääpeli T:n tapaus ja muita kertomuksia suomalaisesta terrorista*. Jyväskylä: Atena.
- Keskisarja, Teemu (2011). *Kyynelten kallio*. Helsinki: Silta.
- Kivivuori, Janne (1999). *Suomalainen henkirikos. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 159*, Helsinki.
- Kivivuori, Janne (2001). *Patterns of Criminal Homicide in Finland 1960–1997*. In Tapio Lappi-Seppälä (ed): *Homicide in Finland. Trends and Patterns in Historical and Comparative Perspective*. National Research Institute of Legal Policy, Publication 181, Helsinki.
- Kivivuori, Janne (2002). *Sudden Increase of Homicide in Early 1970s Finland*. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 3:1, 6–21.
- Kivivuori, Janne & Lehti, Martti (2000). *The Social Composition of Homicide in Finland, 1960–2000*. *Acta Sociologica* 49:1, 67–82.
- Kivivuori, Janne & Lehti, Martti (2011). *Homicide in Finland and Sweden*. Teoksessa: *Crime and Justice in Scandinavia* (toim. Michael Tonry ja Tapio Lappi-Seppälä), volume 40. Chicago: The University of Chicago Press.
- Koskela, Kari (2002). *Huligaanit. Katuelämää Sörkassa suurlakosta sisällissotaan*. *Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 870*. Helsinki: SKS.
- Koskivirta, Anu (2001). *Sisäinen vihollinen. Henkirikos ja kontrolli Pohjois-Savossa ja Karjalassa Ruotsin vallan ajan viimeisinä vuosina*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Laajasalo, Taina (2007). *Finnish Homicides and Mental Disorders: An investigation of offence and offender characteristics*. Helsingin yliopisto, psykologian laitos. Väitöskirja. Helsinki. <https://oa.doria.fi/bitstream/handle/10024/4037/finnishh.pdf?sequence=1>
- Lappalainen, Antti (2001). *Savon metsärosvojen jäljillä*. Helsinki: SKS.
- Lappalainen, Antti (2003). *Valat ja valheet. Juhana Paaonpoika Ruotsalaisen salamurha Nilsiässä 1830*. Helsinki: SKS.
- Lauerma, Hannu (2009). *Pahuuden anatomia: pahuus, hulluus, poikkeavuus*. Helsinki: Edita.
- Lehti, Martti (2001). *Väkivallan hyökyaalto. 1900-luvun alkuvuosikymmenten henkirikollisuus Suomessa ja Luoteis-Virossa*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 178. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Lehti, Martti (2002). *Henkirikokset 1998–2000. Tutkimus poliisin tietoon vuosina 1998–2000 tulleista henkirikoksista*. *Oikeus* 2002:14. Helsinki: Tilastokeskus.
- Lehti, Martti (2011). *Homicide in Finland*. Teoksessa: *Handbook in European Homicide Research* (toim. Marieke Liem ja William Pridemore). New York: Springer.

- Matikainen, Olli (1995). Iskuin ja lyönnein. Väkivalta ja käräjät Käkisalmien läänissä 1618–1651. Jyväskylän yliopiston historian laitoksen Suomen historian julkaisuja 22. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Matikainen, Olli (2002). Verenperijät. Väkivalta ja yhteisön murros itäisessä Suomessa 1500–1600-luvuilla. *Bibliotheca Historica* 78. Helsinki: SKS.
- Niewbeerta, Paul & Leistra, Gerlof (2007). *Dodelijk geweld. Moord en doodslag in Nederland*. Amsterdam: Balans.
- Niku, Risto (2004). Ministeri Ritavuoren murha. Helsinki: Edita.
- Nikunen, Minna (2005). Surman jälkeen itsemurha. Kulttuuriset luokitukset rikosuutisissa. Tampere: Tampere University Press.
- Paanila, Jarmo (2004). Vaarallisten rikoksenuusijoiden uusimisriskiin vaikuttavat tekijät Suomessa 1971–1995, Kuopion yliopiston julkaisuja D 337, Kuopio: Kuopion yliopisto.
- Pajuoja, Jussi (1995). Väkivalta ja mielentila. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja A 201. Jyväskylä: Suomalainen lakimiesyhdistys.
- Pajuoja, Jussi & Salminen, Markku (1996). Kadonneet henkilöt. Helsinki: Keskusrikospoliisi.
- Pernanen, Kai (1991). *Alcohol in Human Violence*. New York: Guilford Press.
- Pojjula, Soili (2010). Henkirikosuhrien perheenjäsenten selviytyminen, mielenterveys ja kokemukset tuesta ja palveluista. *Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuksia* 2010:21. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus.
- Pridemore, William Alex (2003). Demographic, Temporal, and Spatial Patterns of Homicide Rates in Russia. *European Sociological Review*, Vol. 19, No. 1, 41–59.
- Putkonen, Anu (2008). Mental Disorders and Violent Crime. Epidemiological Study on Factors Associated with severe Violent Offending. Kuopion yliopiston julkaisuja D 422. Kuopio: Kuopion yliopisto.
- Putkonen, Hanna (2003). Homicidal Women in Finland 1982–1992. Helsinki: Publications of the National Public Health Institute KTL A5/2003. http://www.ktl.fi/attachments/suomi/julkaisut/julkaisusarja_a/2003a5.pdf
- Pyrrö, Leena (1973). Henkirikokset Suomessa 1969–1972. Kriminologisen tutkimuslaitoksen julkaisuja M 23. Helsinki: Kriminologinen tutkimuslaitos.
- Rajala, Juha (2004). Kurittajia ja puukkosankareita. Väkivalta ja sen kontrollointi Kannaksen rajaseudulla 1885–1917. *Bibliotheca historica* 87. Helsinki: SKS.
- Savolainen, Jukka & Lehti, Martti & Kivivuori, Janne (2008). The Historical Origins of a Cross-National Puzzle. *Homicide Studies*, Volume 12, Number 1, 2008, 67–89.
- Tikkanen, Roope (2009). Predictions on violent reconvictions and mortality among impulsive alcoholic violent offenders: A prospective study. Oikeuspsykiatrian väitöskirja, Helsingin yliopiston lääketieteellinen tiedekunta <https://oa.doria.fi/bitstream/handle/10024/46994/predicto.pdf?sequence=1>
- Verkko, Veli (1933). Biologisuusluontoisten tekijäin vaikutuksesta henki- ja pahoinpitelyrikollisuuteen. Tilastollis-kriminologinen tutkimus. Helsinki.
- Verkko, Veli (1931). Henki- ja pahoinpitelyrikollisuuden kehityssuunnan ja tason määrittämisestä I. Suomi ja sen naapurimaat. Tilastollis-metodologinen tutkimus. Helsinki.
- Verkko, Veli (1931). Henki- ja pahoinpitelyrikollisuuden kehityssuunnan ja tason määrittämisestä II. Muut maat. Tilastollis-metodologinen tutkimus. Helsinki.
- Verkko, Veli (1951). Homicides and suicides in Finland and their dependence on national character. *Scandinavian studies in sociology* 3. Köbenhavn.
- Verkko, Veli (1949). Lähimmäisen ja oma henki. Sosiaalipatologisia tutkimuksia Suomen kansasta. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja B 33. Jyväskylä.
- Verkko, Veli (1948). Maailman vanhin väkivaltatilasto. Taulustolaitoksen 200-vuotismuiston johdosta. *Tilastokatsauksia* 11–12/1948.
- Verkko, Veli (1936). Väkivaltarikollisuuden riippuvaisuus kansanluonteesta ja muista etnillisistä tekijöistä. Tilastollis-kriminologinen tutkimus. Helsinki.
- Viljanen, Terhi (1983). Henkirikokset Suomessa vuosina 1970–79. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 60. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Virkkunen, Matti (1974). Suicide Linked to Homicide. *Psychiatric Quarterly* 48/1, 276–282.
- Weizmann-Henelius, Ghitta, Viemerö, Vappu & Eronen, Markku (2003). The violent female perpetrator and her victim, *Forensic Science International*, Volume 133, Issue 3, 197–203.
- Weizmann-Henelius, Ghitta (2004). Violent Female Perpetrators in Finland. *Personality and Life Events*. Vaasa: Vanhan Vaasan sairaala.
- Ylikangas, Heikki (1976). Puukkojunkkareitten esiinmarssi. Väkivaltarikollisuus Etelä-Pohjanmaalla 1790–1825. Keuruu: Otava.
- Ylikangas, Heikki (1990). A Historical Review of Violent Crime in Finland. Teoksessa: *Criminal Violence in Scandinavia* (toim. Annika Snare). Scandinavian Studies in Criminology 11. Oslo: Norwegian University Press.
- Ylikangas, Heikki (2000). Aikansa rikos historiallisen kehityksen valaisijana. Helsinki: WSOY.
- Ylikangas, Heikki (2001). What happened to violence? In: Heikki Ylikangas & Petri Karonen & Martti Lehti: *Five Centuries of Violence in Finland and the Baltic Area*. History of Crime and Criminal Justice Series. Columbus: Ohio State University Press.
- Ylikangas, Heikki (2003). Nurmijärven rosvot: Helsinki: WSOY.

Liite 1 Naisten henkirikoskuolleisuus Euroopassa (surmattuja 100 000 naista kohti vuodessa; viimeisten viiden vuoden keskiarvo)

Uhreja 100 000 miestä kohti vuodessa

Liite 2 Miesten henkirikoskuolleisuus Euroopassa (surmattuja 100 000 miestä kohti vuodessa; viimeisten viiden vuoden keskiarvo)

Liite 3 Osapuolten suhde naisiin kohdistuneissa henkirikoksissa 2007–2013

Uhri oli tekijän	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013*
Aviopuoliso	10	11	12	0	11	7	9
Avopuoliso	4	5	5	7	3	2	3
Seurustelukumppani	10	6	5	5	2	3	1
Ex-puoliso/seurustelukumppani	2	3	2	4	6	5	4
Partneri, samaa sukupuolta	0	0	0	0	0	0	0
Tytär	3	3	1	1	6	9	1
Äiti	6	0	1	1	2	3	2
Sisar	2	0	1	0	0	1	0
Muu sukulainen	1	1	0	1	0	1	0
Tuttava	7	13	5	6	6	4	5
Ennalta tuntematon	2	1	2	1	3	5	1
Suhde ei tiedossa	1	0	0	0	0	0	0
Juttu pimeä kirjaamishetkellä	0	1	0	0	1	1	0
Yhteensä	48	44	34	26	40	41	26

* Ennakkotieto

Liite 4 Osapuolten suhde miehiin kohdistuneissa henkirikoksissa 2007–2013

Uhri oli tekijän	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013*
Aviopuoliso	0	0	1	2	0	0	2
Avopuoliso	1	2	2	1	2	0	2
Seurustelukumppani	2	2	3	3	1	0	1
Ex-puoliso/seurustelukumppani	1	1	0	1	1	0	0
Partneri, samaa sukupuolta	1	1	0	0	0	0	0
Poika	3	3	4	0	4	3	2
Isä	3	2	4	5	3	1	1
Veli	0	3	1	1	3	0	3
Muu sukulainen	2	1	0	1	1	1	0
Tuttava	57	57	56	59	53	34	48
Ennalta tuntematon	10	15	12	15	5	8	6
Suhde ei tiedossa	0	0	1	0	0	0	1
Juttu pimeä kirjaamishetkellä	1	2	2	2	0	0	9
Yhteensä	81	89	86	90	73	47	75

* Ennakkotieto